PREFIXUL ***nă-*** ÎN LIMBA ROMÂNĂ

SERGIU DRINCU
Universitatea „Tibiscus”, Timișoara

Cuvinte-cheie: *limba română, formarea cuvintelor, prefixarea*

Prefixul ***nă-*** are la bază slavul ***na-***. În legătură cu originea lui s-au ridicat, la un moment dat, anumite semne de întrebare, care au pornit, în primul rând, de la puținătatea împrumuturilor analizabile cu acest prefix. El a fost considerat, aproape invariabil, ca provenind din prefixul slav ***na-***, ceea ce este corect dacă ne referim la anumite regiuni: Banat, Oltenia și alte arii limitrofe influenței sârbe, pe de o parte, și nordul Moldovei pentru influența ucraineană (ruteană), pe de altă parte. În zona sudică, el ar face serie cu prefixele ***do-, pro-, ză-***, preluate din sârbă. Dar, - subliniază Florica Ficșinescu, care a ridicat această chestiune – în timp ce formațiile cu aceste trei prefixe sunt analizabile, împrumuturile „regionale” cu ***nă-*** din sârbă și din ucraineană sunt neanalizabile, cum ar fi, de pildă, *năloagă* (Ban., Olt.) „mulțime”, (nordul Mold.) „zăpadă mare” < scr. *naloga*, ucr. *naloga* (pentru alte exemple v. *infra*). „Ele – observă Florica Ficșinescu – nu pot explica desprinderea ca prefix, cu sens analizabil, a lui *na-* străin limbii române în împrumuturile din vechea slavă, ca și în cele din limbile slave moderne” (Ficșinescu 1969: 13). Mai plauzibilă ar fi, după părerea ei, „poibilitatea detașării lui *nă-* din formații cu prefixul *ne-*, pronunțat regional *nă-*, din exemple ca *nărod, nătărău, nătot* [...] al căror înțeles global și l-a asociat”, ajungându-se astfel la „formații omonime cu înțeles opus”: *năblejnic, neblejnic* „bleg, prost”, cf. *blaznă* „om nătâng, prostănac”, formație cu *nă-*, față de *năblejnic* „obraznic, nerușinat”, cf. *blaznic* „om bun, sfios, modest”, formație cu

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

ne-., sau *năstemnic (nestemnic)*, cu sensurile antonimice „foarte dibaci, iscusit” și „nepriceput” (*ibidem*). Mai mult, „în aceeași arie dialectală” întâlnim subsituția lui *în-* prin *nă-*: *năduli* „a fi lacom, a mânca mult”, *nădului* „a năvăli, a năzui” și *înduli*; *năgâlvi* și *îngâlvi* „a se îngrămădi, a se înghesui”; *năveli (*ALR I 1282/675) și *înveli* „năvădi” [*năveli* fiind variantă a lui *năvădi*, cf. DLR]. Uneori este chiar greu de stabilit dacă este vorba de o formație cu *în-* sau de una cu *nă-*: *năiura* (NOVACOVICIU, C. B. I 15) „a aiura” poate fi derivat cu *în-* ca *năcri, nălța*, dar și cu *nă-*, ca *nestoia* din *ostoia* [pentru această etimologie v.*infra*]. În plus, între valoarea expresivă a lui *în-* și cea a lui *nă-* din formații populare „există un paralelism perfect”: *înmărita, împlimba, împudra, înnemeri* sau *îndelicat, înfeuros „fioros”, îngăunos* etc. față de *năgrăbi, năzbate* sau *năzdravăn, nicuvios* (Ficșinescu 1969: 13). „Față de această situație, – afirmă Florica Ficșinescu – credem că suntem mai aproape de adevăr considerând pe *nă-* ca un prefix format pe teren românesc. [...] Detașarea prefixului s-a produs ca urmare a interpretării lui *nă-* din segmentul inițial al cuvântului ca element expresiv căruia i s-a asociat nuanța depreciativă a lui *ne-* (Ficșinescu 1969: 14).

Acestor constatări, importante, dar nu decisive, li se pot aduce o serie de obiecții. Astfel, însăși lingvista constată că în timp ce *ne-* este un prefix nominal, „*nă-* se atașează cu aceeași ușurință la teme verbale, iar conținutul temelor cu care se asociază *ne-* este deosebit de al celor care primesc prefixarea cu *nă-*”. Pe de altă parte, caracterul preponderent slav al temelor la care se atașează *nă-*, ca și *ne-*, de altfel, în româna veche, conduce discuția în altă direcție decât cea indicată de autoare. Mai mult, Florica Ficșinescu nu se referă la numărul mare de împrumuturi certe cu prefixul *nă-* analizabile datorită ubicuității unor teme ca *zrĭeti* (cf. *năzări/prizărit*), *bušiti* (cf. *năbuși/prăbuși*), *pasti* (cf. *năpădi/prăpădi*), *valĭati* (cf. *năvăli/prăvăli/tăvăli*) etc. din care prefixul putea fi extras atât formal, cât și semantic foarte ușor. De altfel, semantica expresivă (peiorativă, depreciativă) a prefixului i-a conferit o mare mobilitate, prin care a atras în zona analizabilului și numeroasele împrumuturi slave neanalizabile, secvența fono-semantică ***nă-*** fiind interpretată și în aceste cuvinte ca un derivativ. Aceasta a și dus la apariția unor

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

numeroase formații românești cu ***nă-***. În ultimă instanță, în ce privește proveniența lui *nă-* din *ne-*, chiar Florica Ficșinescu o pune sub semnul îndoielii: „Ipoteza pare puțin probabilă – spune ea – atât pentru faptul că este greu de crezut ca o variantă slab reprezentată cum este *nă-*$_2$ [variantă a lui *ne-*] să fi reușit să se impună ca prefix, cât și pentru că lasă neexplicată ștergerea valorii negative a prefixului *ne-*$_2$" (FCLR II: 160, Florica Ficșinescu fiind, alături de Fulvia Ciobanu, autoarea articolului consacrat lui *nă-*). Toate aceste date, precum și informațiile etimologice, concură la a considera prefixul ***nă-*** ca provenind din v. sl. (slavon) ***na-***. În limba de origine, prefixul ***na-*** prezenta următorul statut:

Miklosich, *Gramm.* II, p. 358-359, în cap. *Zusammenrückung*, subcap. *Praepositionelle partikel und nomen*, arată că „Das partikel *na* bezeichnet eine deminution. Man merke, dass jene partikeln, welche eine nähe ausdrücken, auch sonst ein nahekommen auch bei adjectiven bezeichnen: wenig im gang sind ankalt subfrigidus, ansauer subacidus. Häufig: griech. επίβαρύς, επίγλαυκος. Anders: επίξερος oben trocken. **asl**. *načrъvenъ* ὑπωχρος... *narusъ* subrufus...; **bulg**. *naludničjav* etwas töricht; **serb.** *nablid* subpallidus; **čech**. *náčerný*, *náčervený*. Ob das zur steigerung verwendete *na*, wofür jetzt meist *naj*, im westen des nsl. sprachgebietes *nar*, d. i. *na že*, mit der partikel *na* identisch ist, ist zweifelhaft: **asl.** *najpače...;* **bulg.** *najlêp*: *naj* kann im bulg. auch zu verben treten: *jego naj počitahъ*... **serb.** *najljepši*; **blruss.** *najstaršyj*; **čech.** *nejmilejši*...; **pol.** *najwyszszy*. Problema este reluată în cap. *Composition*, p. 405-406: „Die mit *na* componierter wörter bezeichnen dasjenige, was sich auf dem durch das zweite glied ausgesagten befindet. **asl**. *nabedrьnica* mappula, *nadvorьnъ* qui in aula est...; **bulg.** *naprъsnik* fingerhut...; **serb**. *nadvorni* externus; **russ**. *nabokij*; **čech.** *nábožný*...; **pol.** *nabiordki.* Valoarea prefixală a lui *na* este discutată în *Gramm.*, IV, p. 213-217: „*Na*, dem als praeposition die bedeutung „an" zukömmt, hat adverbiale und praefixale function [...] als praefix hat *na* a) die bedeutung, die ihm als praeposition beim accusativ oder local zukömmt; b) bezeichnet es dem anfang einer handlung: damit hängt die deminutive bedeutung zusammen; c) drückt es aus, dass die handlung an vielen gegenständen vollzogen wurde oder bis zu einem gewissen punkte gediehen ist; d) bezeichnet es, an

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

reflexive verba gefügt, dass das handelnde subject die handlung bis zur sättigung ausgeführt hat; e) in manchen fällen verleicht es dem verbum nur perfective bedeutung. **asl**. a) *navesti*; c) *nabrati* colligere; d) *napiti sę*; **bulg**. a) *nabi*; c) *nabodoch*; d) *napira*; e) *naglasi*; **serb**. a) *nabasati*; b) *nagorjeti*; c) *nabacati*; d) *nabiratise*; e) *naželjeti; **russ**. a) navalitь*; b) *nagnitь*; c) *nabajatь*; d) *nabajatь sja*; **čech**. a) *nabrati*; b) *najésti*; c) *naboljeti*; d) *nabratise*; e) *napsati*; **pol**. a) *naktadać*; b) *nagnić*; c) *nabajać*; d) *nazyč się*.

Foarte succinte sunt precizările din Vaillant, *Manuel*, p. 338: „**на-** a le sens de „sur" reconaissable dans des formes comme напасти „tomber sur", накладати „charger", mais ordinairement sa valeur n'est pas discernable. On notera le tour réfléchi начрпаимъ сѧ... богатьства „poissons la richesse" [...] et en rédaction slavonne наѥ(а)сти сѧ, напити сѧ (et gén.), qui signifient „se rassasier (насытити сѧ) de manger, de boire". Aceeași informație succintă și în *Grammaire comparée*, p. 468: „**на-** „sur":v. pr. *no*, préposition, exceptionnellement *no-* préverbe, lit. *nuõ* prépos. et *nu-* préverbe; et gr. *'ανα*, got. *ana*, mais dans v. sl. *onušla* „chaussure" ne représente pas une variante slave de *na-*" (§ 523).

Referindu-se la acest prefix, Max Auerbach trimite pentru originea lui la slavă, indicând și lipsa lui de productivitate în română: „Auch dieses Präfix, das aus dem slavischen *na-* stammt, hat im Rumänischen nicht produktiv gewürkt, denn alle Formen sind im Slavischen vorgebildet". În ce privește proveniența din slavă, el indică și limba sârbă, cu exemple prezentate oarecum nediferențiat în raport cu cele două limbi: „Das Verbum ist mit dem Präfix aus dem Slavischen übernommen: *năzăti* < *nazrěti*; *năbuși* zu serb. *nabušiti* [...]; *năpădi* < *napadǫ*; *năpăstui* < *napastovati*; *năpusti* < *napustiti*; *năvădi* < *navedǫ*; *năvăli* < *navalja*; *năplai* < naplavam*; născoci* < *naskočti*; *năvădi* <*naviděti*; *a se nădăi* < *nadějati*; *năluci* < **nalučiti*" (Auerbach 1913: 240).

Petar Skok dă informații mai detaliate. Astfel, prefixul se atașează atât la verbe, cât și la substantive și adjective. În ce privește verbele, el apare și la verbele de mișcare, și la verbele de stare, având sensul „la, spre, înspre, către" (zu, hin, auf zu, an) și dezvoltând valori aspectuale: începutul acțiunii: *načuti* „a începe", desfășurarea acțiunii:

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

načupovati „a cumpăra mult”, rezultatul acțiunii: *naslutiti* „a schilodi” și valoarea terminativă: *svršen* „terminat”, *napisati* „a termina de scrs”. La adjective indică limitarea unei însușiri: *nàgluh* „surd pe jumătate”, valoare întâlnită încă în vechea slavă bisricească: *narusъ „subrufus”*. Este foarte productiv și în derivatele parasintetice: *nadariti* „a da în dar” < *na dar*, de unde : *nadarba, nadarbina*, calcuri după *praebenda*, sau *nadaritelj* „cel care dăruiește” = *nadarilac, nadarivati* „a cadorisi”. Ca o inovație a slavei se prezintă compunerea cu *–dъ* din care a rezultat *nàd(a) = nadi* fenomen întâlnit și în cazul lui *pred, pod, zad*, ceea ce amintește de conglutinatele romanice *da* < *da ab* sau *da ad, avanti* < *ab ante* din italiană, ori *despre* < lat. *de super* din română. Se leagă, de asemenea, și cu deicticul *i*: **nai* > *nâj = nàj*, care în slava comună funcționa ca un prefix superlativ în fața comparativelor. Ca prefix nominal îl calchiază pe gr.-lat. *archi-* sau pe germ. *ober-*: *nàdbiskup* „arhiepiscop”, *nadsavjetnik.*

Un amplu studiu dedicat acestui prefix realizează Fulvia Ciobanu și Florica Ficșinescu în FCLR II, p. 155-161: ***NĂ-₁ (NA-, NE-₁, NO-, NI-)***, având ca punct de plecare cercetarea Floricăi Ficșinescu, *Prefixul regional* ***nă-***, în SMFC V, p. 9-15. Prefixul este considerat, firește, de origine slavă, dar cu precizarea că el „a putut pătrunde din diferite limbi slave, și în special din sârbocroată sau din bulgară prin împrumuturi” (FCLR II: 159). Afirmația se bazează pe faptul că „zona de răspândire a acestui prefix o constituie Banatul, Oltenia și în mai mică măsură Transilvania. Pentru nordul Moldovei, exemplele sunt puține și nesigure din cauza fonetismului lor (*na-, ne-, ni-*)” (FCLR II: 161).

Corpusul care a stat la baza analizei noastre cuprinde 186 de cuvinte (derivate sau presupus derivate). Cuvintele au fost grupate în următoarele secțiuni: *împrumuturi analizabile*: 5; *împrumuturi semianalizabile* (cu etimon sigur sau plauzibil): 24; *formații semianalizabile cu etimon nesigur sau necunoscut*: 5; *împrumuturi neanalizabile* (cu etimon sigur: 43, plus 10 din grupul împrumuturilor din sârbă,:4 fiind analizate și în afara grupului, deci doar 6 fiind numărate; *derivate pe teren românesc*: 37, dintre care 7 sunt realizate prin substituire de prefix; tot aici au fost aduse în discuție 7 formații cu un presupus prefix ***răs-, răz-***, dintre care 3 au fost considerate

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

derivate cu ***răs-*** pe teren românesc și numărate acolo, iar 4 au etimonul incert și au fost numărate separat; *formații care, pe baza analizei semantice pot fi interpretate ca fiind derivate cu prefixul* **nă-***:* 38; *cuvinte analizabile prin așa-numita „falsă analiză”*: 11; *cuvinte în care prezența lui* **nă-** *este problematică:* 10. La acestea se adaugă 2 cuvinte alcătuite prin *contaminare* și 1 cuvânt format prin *deprefixare.*

Foarte puține sunt, așadar, formațiile cu ***nă-*** cu etimon sigur și analizabile pe terenul limbii române (FCLR II, 159):

năpârli vb. IV. (Despre unele animale) „A-și lepăda părul, pielea, penele etc.” BUDAI-DELEANU, LEX. Cf. PISCUPESCU, O. 89/7: [Primăvara] *năpârlesc păsările.* Nu există atestări pentru limba veche. Din bg. напърля (DLR, MDA). După Scriban, ar fi vorba despre un cuvânt **na-perliti*, „din vreun dialect slav”, având-l la bază pe *pero* „pană” din vechea slavă, sârbă și bulgară. Analizabil prin *pârli*, în special prin sensul „A trece prin foc pentru a distruge, prin ardere, părul sau puful rămas pe suprafața animalelor tăiate pentru hrană” (cf. MDA: provine din bg. пърля, cu trimitere și la sârb. *prlijiti*, ambele având la bază vsl. *para* „fum, abur, miros de arsură”, de unde *pariti* „a evapora” și *o-pariti* „a opări”, cf. Scriban, s. v. *pârlesc*). Ca variantă regională apare un *nopârli* (DLR). Cf. și FCLR II, 157.

năsilnic adj. (Învechit și popular) „Violent, brutal; neîndurător.” În MDA se dă ca primă atestare forma *năsălnici* (a. 1683) GCR 125/4:*Când vedem nevoile nevolnicilor și bolile greale a bolnavilor... să nu fim năsălnici cătră dânșii*. Forma aceasta este atestată însă înaintea celei indicate în MDA: cf. HERODOT (1645), 184, cu sensul „potrivnic, tare”: *Zic perșii cum Chiros era părinte... iar Camvis stăpân...*, *căci era greu și năsălnic*. Forma care s-a impus, *năsilnic(ă)* apare în BIBLIA (1688), 105[1]/36: *Venit-am la pământul carele ne-ai trimis pre noi [...], fără numai iaste năsilnică limba ce lăcuiește pământul și cetățile mari zidite*. Și: *nesâlnic(ă)* BIBLIA (1688), 174[2]/29. Din slavonul насильнъ (DLR, MDA; cf. Scriban: vsl. *na-sĭlĭnŭ*, sârb. *nasilin* „silnic”, rus. *nasílĭnyi* „violent, vehement”. După Graur, *Nom d'agent,* 34-37 este vorba de v. sl. *nasillinĭkŭ*; pentru Banat, Gămulescu, 161, propune scr. *nasilnik* „om violent”, „brutal”, „tiran”.). Analizabil prin *silnic* < v. sl. *silĭnikŭ*.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năzări vb. IV 1. (Popular) „A vedea (nedeslușit, de departe; a zări, a întrezări.” 2. Refl. impers. „A i se părea că aude, că vede ceva”; (învechit și popular) „a i se năluci”; prin ext. „a-și imagina”. HERODOT (1645), 133: *I se năzări în somn cu[m] să fie venit Dumnezău*. Din v. sl. назьрѣти (DLR, MDA; cf. Scriban: sârb. *nazirati*, a zări, a vedea confuz; nsl. *nazirati*, a se uita speriat, din vsl. *nazirati*, *nazrěti*, a inspecta, a observa). Analizabil prin *zări* < v. sl. *zrěti*. Există și un postverbal al lui *năzări*, *năzar* (DLR, MDA).

În FCLR II: 159, următoarele două formații sunt considerate semianalizabile. Din analiza corespondențelor tematice, rezultă că și ele sunt analizabile, întrucât se pot raporta semantic la teme existente în limba română:

năbuși vb. IV (Învechit și popular. Mold., cf. DLRLV) „A năvăli, a invada.” (Despre lichide) „A țâșni”; „a sufoca”. M. COSTIN, LET. I, 15/9: *Căci au năbușit pre aceste locuri mai pe urmă tătarii*. Cf. și N. COSTIN, II, 88/9, CANTEMIR, HR. 210. De altfel atestările mai numeroase încep cu sec. al XVIII-lea. Cf. srb. *nabušiti* (DLR, MDA). Celelalte dicționare (TDRG, SCRIBAN, CIORANESCU) indică împrumutul direct al srb. *nabušiti*, în FCLR II, 159 precizându-se că doar în DLR „formația sârbocroată nu este considerată drept etimon, fiind notată cu *cf.* înainte”. Analizabil prin *buși* „a împinge pe cineva cu putere”. DOSOFTEI, V. S. 109/2 < bg. бушь, dar și prin *înnăbuși*, *prăbuși*.

năclád s. n. 1. (Banat, Transilvania, Bucovina) „Butuc gros de lemn, care servește ca suport pentru lemnele din vatră etc.” Cf. DDRF; Chest. II 336/228. (Prin Maramureș) „Scorbură (de copac).” 2. (Prin Transilvania și Banat) „Grindă (de stejar) care se așază la baza unei construcții (de lemn) etc.” Com. din BRĂDIȘORUL DE JOS – ORAVIȚA. Cf. Chest. II 201/273. 3. (Fig.) „Greutate, povară sufletească.” (Orlat – Sibiu) H XVII 182. Și: *năclaz* (Banat); *naclad*, *neclad*, *noclad*. Din v.sl. наклад „camătă” (DLR, MDA, FCLR II, 159; cf. Scriban: vsl. *na-kladŭ*, camătă, din *klasti-kladon*, a pune, a clădi). Analizabil prin *cladă* (Învechit și regional) „Grămadă” < bg., sârb. *klada* „buștean”, având la bază tot pe *klasti-kladon*. Etimologia a fost pusă sub semnul îndoielii de Mihai Mitu, *Note lexicale și etimologice*, LR, 1976, nr. 1, p. 73-74. Aurorul respinge sensul

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

„cămătă” și precizează că înțelesul „inițial, concret al vsl. накладь este „ceva ce este așezat, pus în poziție culcată, așternut” și provine din derivarea cu ***na-*** „pe” + rădăcina slavă *klad-*, cf. vsl. класти, кладѫ „a așeza, a pune, a așterne” (p. 73-74.. Cf. și G. Mihăilă 1960: 196.).

Ceva mai numeroase sunt derivatele semianalizabile. Le-am împărțit în două categorii: cu etimon identificat și cu etimon necunoscut sau nesigur.

A. Derivate semianalizabile cu etimon sigur sau plauzibil (marcat prin *cf.*):

nabór s. n. (Rusism învechit; prin Moldova) „Recrutare prin tragere la sorți.” CONTEMPORANUL, III, 773: *Mai mulți țărani nici nu credeau că are să fie naborul*. Din rus. набор (DLR, MDA). Analizabil prin ***sobor*** s. n. „Sinod”, (Înv.) „Sfat, întrunire; mulțime de oameni adunați laolaltă.” < slavonul съборъ, соборъ (DLR, MDA); cf. bg. *sŭbor*, srb. *sobor*, rus.*sobor* (Scriban). Cf. și Vascenco 1959: 405.

nádă s. f. „Hrană care se pune în cârligul undiței pentru a prinde peștii.” (Fig.) „Ceea ce atrage, ademenește; ispită, tentație.” (cca 1650). GCR 228/22: *Goneaște, depărteazî toatî diavoleasca facere și toatî sătăneasca nadî*. Din bg. нада (DLR, MDA; cf. Scriban: vsl. *nada* „nadă”, d. *na-dĭeti* „a aplica”, *dĭeti* „a pune”, sârb. *náda* „speranță”, *naditi* „a înădi”). Cf. *înnădi.*

naracliță s. f. (Înv.) „Fiecare dintre cele două bucăți de stofă cu care se strâng mânecile stiharului, purtate de preot în timpul slujbei bisericești.” Din slavonul нарѧквица (DLR, MDA). Cf. *raclă* s. f. (În practicile religiei creștine) „Sicriu (mic) în care se păstrează moaștele sfinților. Cutie în care se păstrează tablele legii la evrei.” (Reg.) „Pânză urzită din două feluri de bumbac.”

năbói s. n. (Înv. și reg. Moldova, cf. DLRLV) „Șuvoi, puhoi, torent (format de apă).” N. COSTIN, L. 54: *Toți de năboiul potopului alui mare au pierit*. Cf. scr. *naboj* (DLR, MDA DLRLV; Scriban indică însă rus. *nabóĭ*, cela ce izbește, pol. *naboj*, încărcătură, cartuș, ceea ce, având în vedere zona de circulație a cuvântului, este mai aproape de realitate). Analizabil prin *războ*i (< v. sl. *razboĭ*, tâlhărie, ucidere < *boi*, luptă, flagel, care-l are la bază pe *biti*, a bate, a lovi, de

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

unde și rom. *izbi, răzbi* (Scriban). Există și verbul *năboi*, cu varianta *năbui*, derivat imediat de la *năbói* (DLR, MDA, cf. și FCLR II. 157).

nădăi vb. IV. (Înv. și reg.; Crișana, TransSV, cf. DLRLV) „A-și pune nădejdea în..., a nădăjdui.” PSALT. HUR. 30^{V}/2. Din v. sl. надаı-ати сѧ „a spera” (DLR, MDA; Scriban: din *dĭěti – dĭěždon*, a pune). Analizabil prin *dodei* „a incomoda, a supăra; a presimți.” Vest, „a veni în minte, a pricepe” < v. sl. *dodĕĭati sen* „a spera” < *dĭeti – dĭěždon* „a pune”, cf. sârb. *dódijati, dojaditi*, v. și *infra* (Scriban).

năloágă s. f. (Banat, vestul Olteniei, prin Transilvania) „Lume multă, mulțime care se îmbulzește; înghesuială”..BOCEANU, GL. Cf. și H XVIII 314; L. COSTIN, GR. BĂN. II, 133; LEXIC REG. 49. În Bucovina și prin Moldova are sensul „zăpadă mare” și, doar în Bucovina, „vreme rea cu lapoviță”. Din scr. *náloga*. Cf. ucr. налога (DLR, MDA. Cf. și Avram 1997: 103-104). Și: *noloagă* LEXIC REG. Posibilă analiză prin *zăloágă* „panglică pusă ca semn într-o carte”, deși ariile de răspândire nu coincid, ultimul fiind răspândit în est; *zăloágă* < v. sl. *zaloga*, „zălog”, adică „pus undeva”, iar *zălog* < v. sl. *za-logŭ*, *za-loga*, „amanet” (Scriban). Mai degrabă prin *polog* „grămadă de fire de păioase” M. COSTIN, ap. LET. I, 329/33. Din bg, полог, scr. *polog*. V. și *nălogi* (Ban., Olt.) „a se îngrămădi, a se înghesui” (< *năloagă*) (v. și *infra*).

[***nămeténie*** s. f. (Reg.) „Matahală, namilă.” Cf. *nămete* „cantitate mare de zăpadă, troian, noian; p. ext. „cantitate mare din ceva; grămadă, morman” (DLR, MDA). După Iordan 1963: 16, este vorba de bg. *namĕtanie*, însemnând „acțiunea de a pune, de a arunca pe sau peste ceva etc.”.]

nămól s. n. „Sediment moale depus pe fundul bazinelor acvatice; mâl.” Din ucr. намiл, -олу (DLR, MDA. Cf. și Mihăilă 1960: 99: „de la rădăcina *mol-* cu prefixul slav *na-* [ceea ce ar presupune o derivare pe teren românesc!]. Corespondent doar în ucr. намiл „Schlumm” Berneker II 74)”. Și: (pop.) *nomól, (reg.) namól*, prima formă facilitând apropierea de *podmol* „aluviune adusă de ape și depusă pe fundul malurilor, pe terenuri inundabile etc.” (< bg. подмол „pământ mânat de ape”).

năpástă, năpástie (Scriban) s. f. „Ispită, păcat.” COD. VOR. 110/11: *Cându întru năpasti în tot chipul cădeți, știind că ispita cu a*

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

voastră credință face rebdare. Sau: *Privegheați și vă rugați să nu mergeți în năpaste*. TETRAEV. (1574). Pl.: *nepastile* COD. VOR. 20/2; *năpăști* CORESI, L. 507/20. Formele generale, în limba veche, sunt: sg. *năpaste*, art. hot. *năpastea* (VARLAAM, C. 415 etc.), pl. *năpăști* (CORESI, L. 507/20 etc.). Forma *năpastă* este atestată foarte târziu: C. PETRESCU, R. DR. 168. G. Mihăilă face următoarele precizări: vsl. напасть, bg. на́пасти, scr. *на́past*, *rus. на́пасть* (v. Meillet, Et. 278), verb derivat (sl. bis. напастовати), de aici, deriv. rom. *năpăstuitor* (Mihăilă 1960: 170). Din slavonul напасть (DLR, MDA). Analizabil, datorită lui *năpastie* și a sensului „Nenorocire mare; calamitate, necaz”, prin *prăpastie* (< *propasti* < *pastĭ*, a cădea, v. *infra*).

năpădi vb. IV. „A se repezi asupra cuiva; a se năpusti; (învechit și regional) *a năduli, a năboí.*” În MDA se dă ca primă atestare N. COSTIN, ap. LET. II, 67/17. Dar la sensul (Învechit) „A se lăsa, a se așeza, a coborî (asupra cuiva)” apare o atestare din COD. VOR. 6/20: *Și năpădi frică* (c ă d z u f r i c i N. TEST. 1648, c ă d z u f r i c ă BIBLIA 1688) *spre toți ei*. Din v. sl. напасти, -падѫ (DLR, MDA, Mihăilă, 1960: 199; cf. Scriban: vsl. *na-padati, napasti - napadon*, a cădea, a năvăli, de unde *napadŭ*, invaziune, din *padati, pasti – padon.* V. și *năpastie, prăpastie, pri-pas, ză-padă, pră-pădesc* (< vsl. *pro-padati, propasti*, a se despica, < *pastĭ*, a cădea).

năpăstui vb. IV. (Învechit) 1. „A ispiti, a tenta, a ademeni.” COD. VOR. 112/24: *Dumnedzeu... nu năpăstuiaște niminrile* [...]. 2. „A face cuiva o nedreptate.” CORESI, EV. 338. 3. „A învinui pe nedrept.” (a. 1633). Din slavonul напастовати. Pentru sensurile 2 și 3 v. *năpastă* < slavonul напасть (DLR, MDA). Analizabil prin *năpădi*, cf. Scriban: *năpădesc* < vsl. *na-padati*, a năvăli, *napasti-napadon*, a cădea, a năvăli < *padati, pasti-padon*, a cădea, deci aceeași temă cu *năpăstui*, dar și cu *pră-pădi* < bg. *propádam*, d. vsl. **pro-padati, pro-pasti* „a se despica”; *propadĭ* „crăpătură”, *propastĭ* „prăpastie”, d. *pastĭ* „a cădea”), *pri-pas* (< vsl. *pripasŭ* „pui; copil; producțiune” d. *pripasti* „a se întâmpla”, *pastĭ* „a cădea”), *ză-padă*, dar și prin *năpastie* (< vsl. *napasti* „caz; nenorocire”(Scriban).

năpust s. n. (Reg.) 1. „Pustiire, risipire (VICIU, GL.); calamitate.” (DDRF). 2. „Duh rău, demon; necuratul, dracul.” (Cf.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

POLIZU; PONTBRIANT, D., DDRF). În expr. *a lăsa năpust* „a părăsi, a abandona”. URECHE, LET.[2], I, 223: *Au lăsat în năpust trebile ţării*. V. şi SIMION DASC., LET. 216. Probabil derivat regresiv de la *năpusti* (DLR, MDA). După Scriban, se poate raporta la un vsl. **napustŭ* > rut. *napust* „atac impetuos”, sârb. „ocaziune”, bg. *napusto* „în zadar”. Analizabil prin *otpust* (Înv. şi pop., în ritul ortodox) „Formulă sacramentală de binecuvântare rostită de preot la sfârşitul slujbei.” Cf. şi *a da* (cuiva) *otpustul* = a ucide; *a-şi da otpustul* = a muri. Din slavonul отъпоустъ, rus. отпуск.

năpusti vb. IV. (Învechit şi regional) „A trimite (spre... sau împotriva...); a arunca, a azvârli; a lansa.” PSALT. HUR. 12[r]/13: *Nepusti săgeatele şi răsfirăei fulgărul.* Forma „literară”, *năpusti*, apare întâi la ANON. CANTAC., CM, I, 118: *Fără veste au năpustit într-înşii pre beşliii lui [...]*. Cf. şi NECULCE, L. 128: *[Ostaşii] au şi năpustit asupra joimirilor.* Pentru sensul (Învechit şi regional) „A părăsi, a lăsa, a abandona”, cf. URECHE, L. 182. Din v. sl. напоустити (DLR, MDA, Scriban). Analizabil prin *pustii* PALIA (1581), 199/14, din *pustiu* PSALT. HUR. 45[v]/9 < slv. поустыни, bg. пустиня. Şi: (învechit) *nepusti.* Cf. şi FCLR II, 157: „În categoria verbelor cu prefixul *nă-*[1] ar putea fi menţionat eventual şi *năpusti*, cu unul dintre sensuri „a lăsa în părăsire, a abandona” cu care poate fi raportat la adjectivul *pustiu* sau la verbul *pustii* (care înseamnă, printre altele, şi „a părăsi pe cineva, a lăsa pustiu”). Din punct de vedere formal însă analiza acestui verb prin bazele amintite comportă unele dificultăţi”. Pentru sensul „a părăsi” cf. şi scr. *napustiti* (v. *infra).*

năsădi vb. IV. (Pop.) „A aşeza, a împrăştia pe arie, pentru a treiera cu ajutorul vitelor; a planta, a răsădi.” SANDU-ALDEA, A. M. 136. (Prin Banat, despre pânză) „A deveni impermeabilă.” NOVACOVICIU, C. B. II, 5. Fără atestări în limba veche. Din v.sl. насадити „a aşeza, a plasa, a îngrămădi; a planta, a răsădi.” (DLR, MDA. Scriban face trimitere şi la sârb. *na-saditi* „a planta”). Analizabil prin *răsădi (< bg. разсадя)*, cu care are sensul comun „a planta, a răsădi”. De la acest verb există postverbalul ***năsadă*** s. f. (Pop.) „Snopi de cereale desfăcuţi şi împrăştiaţi pe arie pentru a fi treieraţi cu ajutorul vitelor.” (ALR I, 912/166 etc.). Analizabil prin *răsad* (< bg. разсад, разсада) prin corelaţie de sens cu *năsădi* şi prin

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

raportare la baza comună *sad* (< v. sl. садъ). (Scriban înregistrează și un ***năsad***, necuprins în DLR, și limitat la Moldova, cu sensul „Substanță care stă mult timp într-un loc și se descompune...”, preluat din v. sl. *na-sadŭ* și pus în legătură cu *răsad*.)

năstăvi vb. IV. (Înv.) (D. divinitate) „A conduce, a dirija, a călăuzi, a îndruma; a inspira, a lumina.” PSALT. HUR. 50^{r}/17: *Cinre mea va năstăvi pânra la Idumea?* Și ***nastavi*** *ibid*. 120^{v}/21. Din slavonul наставити (DLR, MDA). Analizabil atât prin *pristăvi* „a muri” (din slavonul прѣставити сѧ „a muri”), *zăstăvi* „a stăvili”, *ostăvi* „a se linişti” (din slavonul заставити „a stăvili”), *ostăvi* „a se linişti” (din srb. *ostaviti* „a se linişti”) cât și prin *stăvi* (Înv. și reg.: Banat, Trans.) „a se potoli” (a. 1696). IORGA, S. D. XII, 282, toate înrudite semantic și având la bază v. sl. ставити „a sta” (DLR, MDA, Scriban). De la ***năstăvi*** provine postverbalul ***năstav*** (Înv. și reg.) „Îndemn, călăuzire, povățuire (venită din partea divinității)”, analizabil în special prin *pristav* și, doar la rigoare, prin *postav* și *stavă*.

năstávnic s. m. (Înv.) „Conducător”, din slavonul наставьникъ „idem”. Analizabil prin *pristavnic* „conducător (ecleziastic) < slavonul приставьникъ „idem” (DLR. MDA).

năválă s. f. „Înghesuială, îmbulzeală de oameni sau de obiecte.” VARLAAM, C. 258: *Și vădzind doauă corabii pre iazer întră într-una dinse pentru năvala oamenilor să nu poată năvăli să-l calce*. „Faptul de a se repezi asupra dușmanului.” URECHE, L. 80. Analizabil prin sensurile 6. „Predomină ideea de număr mare, de *năvală* (s.n.), de ceva care copleșește” și 7. „Predomină ideea de mișcare *năvalnică* (s.n.), de tumult, de forță impetuoasă” ale lui *val*^{1} < v. sl. *valŭ* „val, talaz”, cf. și *valiti* „a rostogoli”. Postverbal al lui *năvăli* (DLR, MDA), dar Scriban îi are în vedere pe sârb. *navala* „invaziune” și rus. *naval* „neplăcere neașteptată”.

năvădi vb. IV 1. (Învechit) „A aduce; a mâna.” PSALT. 312: *Că întră calul lu faraonu cu carele și cu călarii întru mare; și năvedi* (m ă r a V, a d u s ă D) *spr-inși Domnul apa mariei*. 2. „A trece (firele de urzeală) printre ițe și prin spată.” Cf. LB; NEGRUZZI, S. I, 299. Din v. sl. наводити (DLR, MDA; cf. Scriban, care pornește de la sensul 2 și indică vsl. *navesti-navedon* „aduc, vâr”, considerându-l un

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

compus ca și *do-, po-, iz-vedesc*, ceea ce-l face analizabil, în special, prin *dovedi* < vsl *dovesti-dovedon*, din *voditi*, *vesti-vedon*, a aduce, cu trimitere și la *vădi, vedi* < vsl. *vesti-vedon*, a duce (de ex. la lumină). Și: *navădi* (ȘĂINEANU, D. DU.), *nevădi* (ALR I 1 284/249 etc.), *nevedi, neveli* (*ib.* 1 282/675), *nevidi* (*ib.* 1 282/227, 573); *nivedi* (H X 357), *nividi* (pentru *năvedi* ALR I 1282/675, v. Ficșinescu 1969: 13).

năvăli vb. IV. 1. (Învechit și popular) „A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive etc.” URECHE, L. 149. Prima atestare apare însă la sensul 2. (Despre ființe) „A se repezi, a se năpusti.” PALIA (1582): *Iosif năvăli pre fața tătâni-său plângând și sărutând pre el*. Din slavonul наваляти (DLR, MDA; cf. Scriban: vsl. **na-valiti*, a năvăli, *na-valĕati*, a rostogoli spre; din *valĭati*, a învălătuci, avându-l la bază pe *valŭ*, val, undă, talaz; srb. *navaliti*, a năvăli. Mihăilă 1960: 199 îl pune în prim plan pe bg. навалям și pe srb. *naváliti* < sl. v. *na-valiti*, dar fără asterisc!). Analizabil prin *prăvăli*, cu baza derivativă *valŭ*, ca în cazul lui *năvăli*.

năvârlíi s. f. pl. (Reg.) „Convulsii epileptice.” Scriban îl localizează în Muntenia, cu sensul „Furii, năbădăi.” Atestări doar din sec. al XIX-lea (ALEXI, W.). Cf. bg. навърлея (DLR, MDA). Scriban crede că e „rudă cu sârb. *navrlje*, pieziș, și deci cu *azvârl”*. Despre acesta din urmă în DA se fac următoarele asocieri: „paleosl. **vrŭliti*, din *vrŭlŭ, hrŭlŭ* „iute, repede, vehement”, bulg. *(h)vrĭl(j)am*, sârb. *vrĭjiti* „azvârli, arunca”. La acest **vârli* s-a adăugat un *z-* după onomatopeea *zvârr!*, iar *zvărli*, după analogia lui *arunca*, a primit și un *a-*, cu atât mai ușor cu cât în limba română se găseau forme paralele ca *stâmpăra – astâmpăra, sfinți – asfinți* etc.” Ca sens apropiat al lui *azvârli* poate fi „A da afară din sine printr-o mișcare repede, a proiecta afară printr-o *impulsiune puternică*” (DA subl. n.).

necaz, năcaz s.n. „Tot ceea ce provoacă cuiva o suferință fizică sau morală, neajuns, neplăcere, nemulțumire; iritare, mânie, furie.” (a. 1654). GCR I, 171/24: *Rugăciunea... nu-l slobozea, nu-l lăsa să le facă nici un necaz* [...]. Sau, pentru ***năcaz*** (Mold., Trans.): *Când ieșie la țară cu slujbe, boiernașii făce multe năcazuri casălor celor mari a boierilor*. NECULCE, L. 110. Cf. slavonul накаэъ (DLR, MDA. Cf. Scriban: vsl. *na-kazŭ*, pedeapsă, mustrare, sârb. *nàkaz*, monstru din naștere). Analizabil prin *pricaz*[1] „Ceea ce provoacă o pagubă, un

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

necaz. Stare a celui care a suferit un necaz.” Etimologie necunoscută, cf. *pricăji* (v. *infra*, la *necăji*). După Scriban, cuvântul circulă în Moldova și Transilvania cu sensul „Pricăjire, infectare, stricăciune” și este pus în legătură cu vsl. **prokazŭ*, transformat sub influența multor cuvinte care încep cu *pri-* ca vsl. *prikazŭ*, poveste, vedenie; sârb. *prikaz*, monstru, pol. *przekaz*, piedică, ceh. *nakaz*, infecțiune, epidemie.

necăji, ***năcăji*** vb. IV. BIBLIA (1688), 91^2/1: *Vă năcăjăscu pre voi cu lipsă de pâine*. Cf. și *Să-i necăjască stăpânii ca să plătească haraci fără dreptate*. (a. 1705). GCR I, 354/33.. Din slavonul наказати, накажѫ „a pedespsi; a aviza” (DLR, MDA). Analizabil prin *pricăji*, care posedă și sensul (Înv., reg.) „A necăji” (DLR, MDA, cf. și LB, DDRF, DR IV, 387 < slavonul прокажати; cf. Scriban: vsl. *prokazati*, *-prokazón*, a strica, *kažti*, a umplea de lepră [confundat cu *pri-kazati*, a arăta, v. și *supra*, la *necaz*]).

nimeri vb. IV, ***nemeri*** (forma generală în limba veche) „A sosi pe neașteptate.” COD. VOR. 58/9: *multă lume nemereaște cu tinre*. Din bg. намеря (DLR, MDA. Scriban: vsl. *na-mĭeriti* „a măsura”, d. *mĭera* „măsură”; sârb. *nameriti se na „a întâlni, a nimeri”, bg. namiram* „găsesc”). Cf. și Mihăilă 1960: 197: „*A nimeri, a nemeri:* bg. намеря, намѝрам „a găsi, a descoperi, a nimeri” (pop.) „a se potrivi”, scr. *nàmeriti ce*”. Apropiat de *domeri, dumiri* (< vsl. *doměariti*, d. *mĭera* „măsură”) și de *smeri* (< vsl. sŭ*mĭeriti* „a umili”, d. *mĭera* „măsură”.

noroc, năroc s. n., despre care G. Mihăilă spune următoarele: „înv. *năroc*: vsl. нарокъ „nume, spusă, hotărâre, înțelegere” (Meillet, Ét. 221), vrus. нарокъ „~ + voință divină” (dicționarele bulgărești nu-l înregistrează). Scr. *nárok* (înv.) blagoslovire, soartă, cf. slavon. нарок „termen”, rus. *narók* „Bestimmung, Absicht” (Vasmer II, 199). Deci sensul inițial al cuvântului slav e „nume, spusă, hotărâre” (cf. vb. vsl. нарєшти, нарєкѫ” „nennen, benennen, bestimmen”, de la care s-a dezvoltat cel de „voință divină”, „soartă”)” (Mihăilă 1960: 169). Pentru acest din urmă sens cf. VARLAAM,C. 58. De asemenea, în superstiții, PARACLIS (16390, 260: *Coada ochiului stâng bucurie de coconi sau de naștere sau de viață cu năroc spune*. Pentru forma ***noroc***, cf. URECHE, L. 134: *Norocul lui Ștefan Vodă i-au răzbit și mulți din tătari au peritu*. Analizabil prin *obroc* (< vsl. *ob rokŭ*,

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

promisiune, stipendiu, d. *rešti –rekon*, a vorbi, a zice, sârb. *obrok* „porțiune”, bg. „dar”, rut., rus. „leafă, tain”), *proroc* (< vsl. *pro-rokŭ*, profet, d. *pro-rešti –rekon*, a preciza), *soroc* (< vsl. *sŭrokŭ*, termin, d. *rokŭ*, timp hotărât, d. *rešti –rekon*, a zice, a vorbi). Pentru toate acestea din urmă cf. Scriban, s.v..

O problemă aparte prezintă ***năduf, năduh*** „Sufocare; căldură mare, caniculă.” În DLR, MDA se indică slav. **naduch*. Mihăilă 1960: 106, se referă tot la prefixul ***nă-,*** dar, în ce privește sursa propriu-zisă, se limitează la limbile slave moderne: bg. *надýхам* „a sufla”, *надýша* „a mirosi”, cu precizarea că „substantivul nu e înregistrat”; scr. *nadúhati* (= *naduvati*, „a sufla, a umfla”, subst. *naduv*,), cu trimitere și la slavon. *nadūha* „astmă”. Scriban are și el în vedere vechea slavă, dar un derivat cu prefixul negativ ***ne-***: **ne-duhŭ* , năduf, astmă, din *duhŭ*, duh, cu trimitere la sârb. *neduh* (!); cuvântul este analizabil prin *pre-*, *pro-* și *ză-duf* (Scriban: vsl. *za-duhŭ „năduf”, bg. záduh, zadúha*), *văzduh* (Scriban: bg. *văzduh*, d. vsl. *vŭzduhŭ* „aer”, *vŭzdyhŭ „duhoare”)*; *prodúh* „copcă (în gheață); vrană (la butoi) < v .sl. продоух (DLR, MDA, unde *predúf* este considerat variantă a lui *prodúh)*. Scriban consideră că este vorba de două cuvinte: ***predúf*** „o răsuflătoare mai mică lângă vrană, prin care iese aerul când se umple butoiul” < vsl. **pre-duhŭ* „răsuflătoare”, d. *duhŭ* „duh”, sârb. *predušak* „respirațiune” și ***prodúf, -úh*** „copcă, răsuflătoare în gheață” < v.sl. *produhŭ*, d. *duhŭ* „duh, suflare”: bg. *produh*, rus. *produšina* „crăpătură în gheață, de unde rom. *produșcă*. Același prefix negativ îl are în vedere și Graur, E. 27, care-l consideră pe *năduh* ca provenind dintr-o formă inițială *neduh* „lipsă de respirație” (cf. și FCLR II, 156). V. și *năduși* (infra).

B. Derivate semianalizabile cu etimon nesigur sau necunoscut:

năbărî și ***năborî*** vb. IV. (Reg.) „A intra cu forța, a invada, a asalta.” Etimologia necunoscută. Este considerat în FCLR II: 157 ca semianalizabil, prin trimitere la *tăbărî* (posibil un derivat imediat de la *tabără* (DLR, MDA) < slavonul таборъ, magh. *tábor*), ceea ce poate fi acceptabil, chiar și sub raport semantic (cf. sensurile 3. și 4. din DLR: „A porni cu oaste împotriva cuiva.” BIBLIA (1688) $143^{1}/1$, respectiv „A se repezi la cineva (pentru a-l imobiliza, pentru a-l lovi), a da năvală, a se năpusti.” I. VĂCĂRESCUL, P 53/7), în măsura în

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

care se lămurește valoarea morfo-lexicală a lui *tă-*. Dacă luăm în considerare forma ***năborî*** NOVACOVICIU, C. B., I, 15, atunci posibilitățile de analiză se extind la *doborî* „ a birui, a răpune (în luptă, în război), a înfrânge, a distruge” (< bg. доборя „a învinge în luptă, a pune stăpânire pe ceva”) și *oborî* (< v. sl. оборити), identic semanic cu *doborî.* De altfel, Iorgu Iordan (SCL, 1963, 1, 15) înregistrează un ***năborât*** cu valoare de adverb de la un verb ***năborî***, dar cu sensul neprecizat în sursa de unde l-a preluat. Încercând să identifice un posibil etimon, el indică faptul că „În unele limbi slave există cuvinte care ar putea fi tema acestui verb (real sau presupus), de exemplu ucr. *nabír*, același cu rus. набор, bogat în sensuri, printre cele mai potrivite ar fi „ornamente de metal puse pe hamuri sau pe o centură, pe un chimir; crețurile de la carâmbul cizmei” și trimite la sîrbul *nábor* „fald, pliu”. Sensul propus de Iorgu Iordan este prea îndepărtat atât de cel al lui *nábor* (v. *supra*), cât și de cel al lui *năborî*, pentru a fi luat în considerare, dar sursa sârbească ar putea sta în atenția etimologiștilor, mai cu seamă că forma ***năbărî*** apare doar într-o sursă „cultă”: CAMILAR, N. II, 332. În situația în care un etimon slav nu poate fi identificat, există posibilitatea de a fi în fața unei formații analogice cu prefixul ***nă-*** realizată într-o arie unde acest formant are circulație „bilingvă”, cum este cea din sud-vestul Banatului.

nădărî vb. IV. (Prin sud-vestul Trans.) „A întreține relații de dragoste cu cineva.” REV. CRIT. III, 157. Etimologia necunoscută, cf. *mădări* (tot cu et. nct.). Analizabil prin *zădărî* „a provoca, a sâcâi, a necăji”, apropiat semantic de *nădărî*, dar atestat într-o zonă total diferită de acesta: Mold., ȚR, cf. DLRLV (v. URECHE, BIBLIA (1688) etc.). Din v. sl. задьрати, задєрѫ (DLR, MDA), dar și bg. *zadarjam* și srb. *zadirati* (Scriban).

năgubi vb. IV. (Reg., despre ape) „A năpădi.” (Sângeorz-Băi, NĂSĂUD) PAȘCA, GL. Etimologia necunoscută. Analizabil prin *păgubi* „a pricinui o pagubă”; (Rar) „a distruge, a strica”. Din *pagubă* < v. sl. пагоуба (DLR, MDA; Scriban îl pune în legătură directă cu v. sl. *pagubiti* < *gubiti*, a pierde*).* În aceeași zonă a fost înregistrat și ***nágubă*** s. f. „Lucru înspăimântător; namilă, arătare”, tot cu et. nct. Există însă în sud-vest verbul *gubăvi* „a se umple de lepră”, dar și „a se buhăi” GR. BĂN., derivat imediat de la *gúbav* „lepros” < srb.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

gubav id., unde se întâlnește și verbul *gubati se* „a se umple de lepră”. Eu cunosc din zona Aradului (com. Covăsînț), unde odinioară influența sârbească a fost foarte puternică, verbul *a se gubi* „a se slăbănogi, a se cocârja”, care provine, fără îndoială, din sârbă. Probabil că la baza acestui grup de cuvinte stă tema *guba*, evidențiată de Scriban: *gúbav, -ă* (sârb. *gubav*, vsl. *gombavŭ*, lepros, d. *guba*, vsl. *gomba*, lepră, indicând, pentru zona de Est și sensul „Slăbănog, bolnăvicios”. În cazul lui ***nágubă*** și ***năgubi***, s-ar putea ca acesta din urmă să fie un derivat imediat de la primul, fonetica și logica semantică pledând în acest sens, problema etimologică restrângându-se astfel doar la ***nágubă***.

năpúc s. m. (Reg.) „Purcelul cel mai mic al unei scroafe; (Reg.) repuc, zăpuc.” (Crucea – Vatra Dornei) GLOSAR REG. Etimologia necunoscută. Cf. și FCLR II: 157, care-l consideră semianalizabil și trimite la *repuc* și *zăpuc:* ***repuc*** (Reg.) „Ultimul purcel născut, fiind și cel mai mic.” Et. nct., cf. *năpuc, zăpuc*; ***zăpuc***[1] (Bucov.) „Ființă pipernicită.” Et. nct. (DLR, MDA). Analiza este facilitată de semantica celor trei cuvinte, rămânând incertitudinea că ***nă-*** este sl. ***na-,*** deși ***zăpuc*** din *zăpuc* ne-ar orienta în această direcție.

năstráp s. m. (Olt., mai ales la pl.) „Picătură, strop (care sare dintr-un lichid în fierbere sau când se toarnă un lichid dintr-un vas în altul); broboană de sudoare.” Etimologie nesigură, cf. *strop, năstrapă* „vas (de băut); urcior (pentru păstrat apa)”, din bg. мъстрапа, нъстрапа, scr. *nastrap.* Poate fi apropiat de *strop*, postverbal al lui *stropi* (E. nct. !). Cf. ș FCLR II: 158.

Mult mai multe formații cu ***nă-***, cu *etimon sigur*, sunt **neanalizabile** în română (FCLR II, 159):

naceálnic s. m. (Înv.) „Șef al unui serviciu sau al unei instituții (civile, militare sau religioase); conducător, comandant.” BIBLIA (1688), 176^{r}/45. (< rus. *načálĭnikŭ*, șef, comandant, vsl. *načalĭnikŭ*, d. *čelo*, frunte, *čalĭnikŭ*, fruntaș, șef, cf. Scriban).

nagáică s.f. (Înv.) „Cnut.”. Din rus. *nagaĭka*.

nágodă s. f. (Munt., Olt.) „Lucru ciudat, ființă ciudată; întâmplare curioasă; neajuns, neplăcere.” Cuvântul a fot studiat de Iorgu Iordan**,** care precizează că „graiurile moldovenești și probabil și cele ardelenești nu-l cunosc pe *nagodă*”. El respinge etimologia din

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

DLRM, ucr. *nagoda* „întâmplare, împrejurare favorabilă”, deci opusul lui „neajuns, neplăcere”. „Cred că înțelesul originar – spune Iorgu Iordan – a fost „întâmplare neașteptată”, deci „curioasă”, de la care s-a ajuns la „lucru (în general) curios, ciudat” și la „ființă (care-i tot „lucru”) ciudată”. După Iorgu Iordan, tema este *god-*, existentă în verbul *goditi* „a se întâmpla” (cf. n. slav. *goditi se*, apoi v. sl. *prigoditi sę*, bg. *zgodí, dogodi se*. El propune ca etimon scr. *nàgodba*, bg. *nágoda*, cu sens ca în ucr. și precizează că „un derivat cu *na-* poate avea aceeași accepție”, fapt probat de ceh. *náhoda* „întâmplare” (Iordan 1963: 9). DLR, MDA indică bg. нагода „întâmplare”. (În Banat ar putea fi analizat prin *gode, goge*, particulă ce formează compuse cu pronumele și adverbele spre a le da un înțeles nedefinit (DA II 280)) < scr. *god(e)* (Mării I 316) „idem” (RSA III 414-415) (Gămulescu 1974: 136-137)

nahláp s. m., s. n. 1. S. m. (Reg., mai ales la pl.) „Val sau vârtej (mare, făcut de o apă curgătoare).” 2. S. n. în forma ***nahlább***, (Reg.) „Lucru mare și urâcios.” 3. S. n. (Prin Banat), în forma ***năláp***, „Noroi mare, mâl.” Et. nct. Cf. bg. слап „val”, scr. *slap*. Var. *năslap* (DLR, MDA). Iorgu Iordan are în vedere două cuvinte: *năslap* și *nahlap*. Primul cu sensul „val, revărsare” este „v. slav *slapŭ* „val (de apă)” sau un echivalent al lui din vreo limbă slavă modernă. În ce-l privește pe *na-*, cf. cele spuse s. v. *nahlap*: ***ambele cuvinte*** au temă identică și sunt formate în același fel. Scriban are *năslapi* „valuri de apă” (din fostul județ Mehedinți), pe care îl consideră variantă a lui *nahlap*” (Iordan 1963: 18). În ce-l privește pe *nahlap*, Iorgu Iordan subliniază că primul care a propus o etimologie e Tiktin, cf. slav. *klapati* „a lăpăi” (d. câini când mănâncă ceva lichid sau beau apă). „Trebuie – spune Iordan – preferată tema *hlap-*, existentă, după SEW, s.v. *slêpa*, în magh. ca variantă a lui *slap-*, cf. slov. *slap*, același cu v. slav *slapŭ* „val (de apă), cascadă”. Rămâne de explicat formația cu *na-*, care nu poate fi decât slavă și pentru care nu mă încumet să fac vreo propunere, deși nu-i prea greu de văzut că va fi luat naștere dintr-o sintagmă (*na*, prepoziție + subst.)”. Și trimite la *năslap* (Iordan 1963: 9-10). Putem preciza că sensul segmentului *nă-* corespunde semanticii prefixului *nă-*, cf. *năbui, năbuzna, năpiști* etc.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

naméstie s. f. (Mai ales la pl.) (Înv. și reg.) „Casă, clădire sau toate dependințele ei; acaret; proprietate funciară.” PRAV. 26. Din slavonul намѣстиѥ (DLR, MDA. Scriban: vsl. *na-mestiĭe*, d. *mĭesto* „loc”). V. și *nămestenie.*

naméstnic s. m., adj. (Înv.) „Locțiitor sau reprezentant al cuiva (într-o funcție însemnată, laică sau bisericească; locotenet, vicar.” Din slavonul намѣстьникъ (DLR, MDA. La Scriban vsl. *na-mĭestĭniku*, rus. *namiestnic*, d. *mĭesto*, loc).

naporójnă s. f. (Reg.) „Pâine sau colac care se duc la biserică cu ocazia unor sărbători, la înmormântări sau la pomenirea unor morți.” Etimologia este nesigură, cu trimitere la slavonul пражьмо „pâinișoară”. După Scriban, cuvântul este o alterare a bg. *nabrašen*, fem. *-šna* „presărat cu făină” și *naprašen* „prăfuit”; *brašnen*, fem. *brašna* „făinos”, d. *brašno* „făină”, rus. *naporóžniĭ* „gol, vacant”, *naporóšennvi* „prăfuit” .

nazát adv. „Strigăt adresat cailor ca să se dea înapoi.” Din rus. *nazát,* v. *zátcă* (vsl. **zadka, d. zadĭ*, înapoi, Scriban).

năcia vb. I. (Crișcior – Brad) „A broda, a coase în relief, pe o pânză de casă.” Et. nesigură., cf. *naciță*. După Andrei Avram, avem a face cu un împrumut din sârbocroată, ca și *naciță*. Este vorba de scr. *načíńati*, care înseamnă și „a împodobi”. „Sub raport semantic – spune A. Avram – raportul dintre *năcia* și verbul sârbocroat citat este asemănător cu cel dintre *naciță* și scr. *nákiť*”. Pe de altă parte, grafia *năcia* „ar putea, în principiu, să redea fonetismul de tip bănățean [năśińa]”. În ce privește localizarea, „*năcia* a ajuns în regiunea orașului Brad prin intermediul graiurilor din nord-estul Banatului, în care este de așteptat ca acest cuvânt să existe cu fonetismul [năśińa]” (Avram 1997: 104-105).

năclăi vb. IV. „A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanțe unsuroase etc.” Cf. LB. Din bg. наклея. Cf. FCLR II: 158: „Din motive fonetice, verbul *năclăi* **(**< bg. наклея*)* și derivatul său, adjectivul *năclăios*, nu au putut fi interpretate drept formații analizabile cu prefixul nă-[1], deși legătura semantică a primului cu substantivul *clei* (de la care probabil a și fost format în limba de origine), ca și a celui de-al doilea cu adjectivul *cleios* este evidentă pentru unii vorbitori: lucrul acesta este dovedit și de existența

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

variantei *năcleios*, a lui *năclăios*, care a luat naștere prin etimologie populară, în urma apropierii acestui adjectiv de *clei*, *cleios*".

năcovélniță s. f. (Reg.) „Nicovală." ANON. CAR. Din bg. наковалница (DLR, MDA. Scriban:din mai vechiul *năcovalnă*, d. vsl. *nakovalo* și *-alĭno*, d. *kovati* „a fabrica").

nădějde s. f. „Încredere în sprijinul cuiva; speranță." PSALT. HUR. 51^{r}/17: *Nedejdea a mea la Dumnedzeu e.* Cf. și: *Că tu, Doamne, urul pre nădeajde sălășluitu-me-ai*. PSALT. 5. Din v. sl. надєжда (DLR, MDA; cf. Scriban: vsl. *na-dĕžda*, din *na-dĭĕĭati sen*, „a spera", cu trimitere și la *nădăi(esc)*; cf. și Mihăilă 1960: 159).

năduși vb. IV. 1. „A transpira." 2. „A sugruma, a sufoca." PRAV. 85: *Au cu mânule-l zugrumă, sau-l nădușește împresurându-l cu ceva până creapă*. Cf. și ALR I/II h 410. Refl. „A muri prin sufocare." DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123^{r}/14: *Unora limbile li s-au înflat ca un dop și s-au nădușit.* 3. (Înv. și rar) „A se scârbi, a se dezgusta." PSALT. 230: *De toată mâncarea gunosi-se* (nâdușia-se V s ă î n g u ț i D) *sufletul lor*. Din bg. надуша. Cf. scr. *nadušiti* (DLR, MDA. Scriban consuderă că avem a face aici cu prefixul negativ ***ne-***: vsl. **ne-dušiti* și *za-dušiti* „a sufoca", d. *duhŭ* „duh").

năhoádă s. f. 1. (Banat) „Arătare; p. ext. monstru, pocitanie." HODOȘ, C. 28, L. COSTIN, GR. BĂN. 143, ALR SN V, h 1568/53. 2. (Prin sudul Olt., ***năot***) „Grămadă mare de oameni, de vite în mișcare." Din bg. нагода „întâmplare" (DLR, MDA). Cf. Gămulescu 1974: 159: „***năhód*** s. (m.?) „spirit rău, strigoi", în Banat (Costin I, 143) < scr. *nahod* „copil găsit" (RJA VII 952-953)".

năiém, năím, naim s. n. (Înv. și reg.: Transiv. și Mold.) „Chirie." PALIA (1581). Din slavonul наѥмъ, наимъ (DLR, MDA. Cf. Scriban: vsl. *naĭmŭ, naiemŭ* „leafă", d. *naimati* „a năimi").

năimi vb. IV. (Înv. și pop.) „A închiria." VARLAAM, C. 155. Din *năiem* (DLR, MDA. Cf. însă Scriban: vsl. *na-imati* „a năimi", d. *imati, ĭenti -imon* „a prinde, a lua", sârb. *naĭmiti*).

năjdác subst. (În dicționarele din trecut) „Șmirghel (rocă)." CF. CIHAC, II, 209. Cf. rus. наждак. (DLR, MDA).

nămété s. m. „Cantitate mare de zăpadă; troian, noian." Din bg. намєт (DLR, MDA). Cf. Mihăilă 1960: 104: provine din rădăcina slavă *„met-* în *metǫ, mesti* cu pref. *na-*: bg. на́мєт „troian de zăpadă;

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

gunoi” (Gherov III, 190), scr. *námet* „(ceea ce e îngrămădit) troian de zăpadă” (Rječnik, VII 433); cf. rus. намёт „cort; plasă; dial. troian de zăpadă”, ucr. намéт «cort»”. V. și Scriban: vsl. *námetŭ* „cort (a cărui formă este ca a troianului)”, *na-metati* „a zăcea”.

năмisti, năмesti vb. IV. (Înv., rar) „A (se) pune, a (se) așeza.” PALIA (1581), 166/13. Din scr. *namestiti* (DLR, MDA)**.**

năpârstóc, -oácă s. n. (Învechit și popular. ȚR, cf. DLRLV) „Degetar (folosit la cusut).” BĂRAC, T. 72/31. În DLRLV se indică M (Minei), 1698, aug., 82^{r}, col. II. Din bg. напръстък. Scriban se referă și la vsl. *na-prŭstŭkŭ*, deget, din *prĭstŭ*, deget, și trimite, spre comparație la *pârslea, prâslea*, din aceeași rădăcină cu *nâ-pârst-oc* < prĭstu, *deget.* Și: *napostróc* (H II, 255), *nopostróc* (CIHAC II, 211, DDRF), *noprostóc* (POLIZU; TDRG).

năplát s. m. (Reg.) 1. „Obadă (la roata căruței).”ALR I 826/1, 5, 9 etc. 2. „Tălpile de la sanie.” (Pecinișca – Orșova). ALRM SN II H 356/2.Și: *naplát* (ALR I 826/18); *naplád* (H XVIII 277; la Scriban, *năplaț*). Din bg. наплат. (DLR, MDA, cf. și Avram 1997: 101, 114). Gămulescu 1974: 160 are în vedere forma *năpláț* (*năplát* fiind varianta) < scr. *naplatak* și trimite la ALR s. n. II, h. 356, pct. 2, amintindu-l și pe *năplădos „necioplit, prost”*.

năpóiniță s. f. (Reg.) „Aldămaș.” (Cujmir – Calafat) BOCEANU, GL. Din scr. *napojnica* „bacșiș”. Cf. și Gămulescu 1974: 160: „*năpoiniță* (accentul ?) s. f. „adălmaș” [...] < scr. *napojnica* (Găm. RESEE 459) „dar în bani pentru băutură” (RJA VII 501)”.

năprásnă s. f. (Înv., în loc. *De / din năprasnă*) PSALT. HUR. 56^{V}/2. Și: *neprasne, nepraznă, nepreasnă*. Din slavonul напрасьна (DLR, MDA). Scriban: vsl. *naprasĭno,* n. d. *naprasĭnŭ* „subit; vehement”, *naprasiniże „mânie”; rus. naprásnyĭ* „injust; subit”, *naprásno* „în zadar; pe nedrept”.

năprásnic adj, subst. „Care survine în mod neprevăzut; nestăpânit, năvalnic” N. TEST. (1648). Din slavonul напрасьнъ (DLR, MDA). Cf. și Mihăilă 1960: 188: „Cu sensul „neașteptat, fulgerător” corespunde vsl. напрасьнъ „neașteptat, năprasnic”, bg. напра́сен, scr. *nàprasan* etc.”.

năpráuă s. f. (Prin Transilv.) „Îmbrăcăminte; costum; rochie.” Cf. T. PAPAHAGI, C. L. Din scr. *naprava* (Tiktin, DLR, MDA. Cf. și Gămulescu 1974: 160).

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năprăti vb. IV. (Reg.) „A se năpusti.” (Com. din Oravița, cf. LEXIC REG. 49. (D. boli) „A copleși.”. L. COSTIN, GR. BĂN. 144. Din scr. *napratiti* (DLR, MDA). Cf. și *năprăci* „a arunca un farmec” (Petrovici, VA, 152) < scr.*napratiti* (Gămulescu 1974:160).

năpușánie s. f. (Prin sud-estul Olteniei) „Covrig mare, făcut din făină nouă [...], împodobit cu busuioc [...].” Et. nct. (DLR, MDA). Totuși, Avram 1997: 106 consideră că provine din bg. напущанѥ. „Probabil – spune el – că la început cuvântul a desemnat acțiunea (ceremonia a r u n c ă r i i covrigului în fântână), iar apoi s-a ajuns la folosirea lui *năpușanie* pentru a numi obiectul aruncat” și trimite la sensurile lui *mătanie* „(unde ,de asemenea, s-a ajuns la un nume de obiect pornindu-se de la nume de acțiune)”, și ale lui *parastas* „slujbă religioasă...” și „colac”.

nărăgít, -ă adj. (Prin Banat) „Avizat, pus la cale, rânduit.” NOVACOVICIU, C. B. I, 15, L. COSTIN, GR. BĂN. 144. Din scr. *narediti* (DLR, MDA).

năsăvăi vb. IV. (Prin Transilv.) „A vergela.” VICIU, GL. Et. nct. (DLR, MDA). Totuși, Avram 1997: 106-107 îl derivă din ucr. насувати „a îndesa, a ticsi, a băga, a face doldora”.

năsli vb. IV. (Înv. și reg.) „A se sili, a se strădui; a dori, a râvni, a pofti.” DOSOFTEI, V.S. noiembrie 120^{r}/20. Din slavonul насилити.

năslui vb. IV. (Prin nordul Munt.) „A da năvală.” RĂDULESCU-CODIN. Din slavonul насиловати (DLR, MDA). Se apropie semantic, într-o anumită măsură, de *năsli* (v. *supra*).

năsoci vb. IV. (Reg., Olt.) „A merge greu prin noroi.” COMAN, GL. Et. nct. (DLR, MDA). În SMFC IV: 10, Florica Ficşinescu îl apropie de *sogi* „a frământa aluat”, înregistrat în LEX. REG. II, 30, propunând o derivare *nă- + sogi*. Reluând discuția, Andrei Avram, L.R., 1973, nr. 3, p. 194, iar apoi în Avram 1997: 110, relevă eroarea de citare din LEX. REG., unde cuvântul nu apare la p. 30 (cuvinte din Vâlcea), ci la p. 77 (Năsăud). Pe de altă parte, Sever Pop, DR VII, 1931-1933, p. 86-87, arată că *sogi* nu este cunoscut în regiunile în care a fost înregistrat *năsoci*. „În lumina celor arătate, concluzionează A. Avram, probabilitatea ca *năsoci* să fi fost format din *nă- + sogi* este considerabil diminuată.. După părerea noastră, *năsoci* vine din bg.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

насоча се [...]; trecerea de la sensul „a se îndrepta, a merge spre ceva” la cel de „a merge greu” poate fi explicată fără dificultate”.

năstimi vb. IV. (Olt. și prin Munt.) 1. (D. plante sau părți ale lor) „A ieși (din pământ), a răsări, a se ivi.”; „(D. copii) „a crește, a se dezvolta.” 2. „A se prinde, a se lipi, a se asimila.” A. Avram consideră că *năstimi* „este unul și același cuvânt cu *năstăni* (formă neînregistrată în DLR)”, cu sensul „a se așeza, a se obișnui într-un loc”, pe care Mihail Gregorian, FOM I, 437, îl explică pri scr. *nastániti* „a se obișnui într-un loc”. A. Avram sesizează că sensul al doilea al lui *năstimi* corespunde foarte bine sensurilor cuvântului sârbocroat. În acest caz, „scr. *nastániti* (spre deosebire de *nestajati*, la care trimite CADE, și de *nastati*, indicat de SDLR) poate fi acceptat fără ezitare ca etimon al lui *năstimi* în momentul în care luăm în considerație existența formei intermediare *năstăni* (pentru vocalism, cf. variantele *sălbătăci – sălbătici*; disimilarea [n]...[n] > [n]...[m] este un fenomen banal)”. (Avram 1997: 110-111)

năvlác adj. (Prin sud-vestul Munt.) „Care dă năvală, lacom să apuce.” Et. nct., cf. bg. навлека „a îngrămădi, a aduce” (DLR, MDA).

năvolóc s. f. (Reg., mai ales în Mold.) „Miriște în care se seamănă grâu de toamnă, fără să se fi arat înainte.” Și: *novoloácă*. Din bg. наволок. Analiza prin *voloc*[1 și 2] este exclusă, datorită semanticii: „unealtă de pescuit”, pentru primul , „ghemotoc de cârpă”, pentru al doilea.

năvráp s. m. (Mold., cf. DLRLV) „Pedestraș din armata neregulată a Imperiului otoman.” URECHE, L. 91. Și: *navrap*. Din slavonul наврапъ „jaf”.

năvrăpi vb. IV. (Înv.) „A se năpusti, a năvăli, a da iama în...”.CANTEMIR, IST. 70. Din slavonul наврапити.

nemérnic adj. (Înv. și reg.) „Care a venit din altă parte, străin de loc, venetic, pribeag; sărman, nefericit; (în limbajul bisericesc) trecător, vremelnic.” CORESI, L. 63/3. Și: *nimearnic* PALIA (1581), 110/17. Din slavonul намѣринъ „care vine”.

nicoválă s. f. „Unealtă din oțel sau din fontă; ilău.” BIBLIA (1688), 381[v]/58. Și: *năcovală*. Din slavonul наковально, bg. наковалная. Cf. și Mihăilă 1960: 46: „*Nicovală*, *năcovală*: vsl. наковало, наковально, bg. наковáлня, scr. *nakovalo* [...], cf. sloven.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

накова́ло, rus. накова́льня (Vasmer II195), compus din *na- + kova[ti] + suf. –(d)lo*”.

niemesti vb. IV. (Banat) „A mesteca încoace și încolo, a frământa.” COSTIN I 146: *nu nemestești bine pânea* < scr. *namesiti* „a frământa bine (sau mult)” (RJA VII 440, s.v. *namjesiti* Ristić-Kangrga 522) (Gămulescu 1974:160). Neînregistrat în lucrările lexicografice.

nímăt s. n. (Transilv., Mold.) „Loc (la stână) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostitul animalelor.” Cf. H X 188, com. MARIAN, ȘEZ. II, 23; ALR I passim. Și: *nimăt, nămăt* Din ucr. намет „cort, coșar” (DLR, MDA).

nisíp s. n. „Rocă sedimentară neconsolidată.” Și: ***năsip*** COD. VOR. 94/20. Din bg. насип „prundiș sau nisip îngrămădit”. Cf. și Mihăilă 1960: 99: „înv. și dial. *năsip* (Mold., Trans.): bg. на́сип „terasament; prundiș sau nisip îngrămădit”, scr. *násip, násap* „vallum” [...], sloven. *nasip* „terasament, zăgaz”, rus. насыпъ „terasament” (rădăcina în verbul **na-sypati*: bg. насѝпя, scr. *nàsipati,* rus. *насыпать*. Forma *nisip* provine din *năsip*, în urma asimilării regresive. Cf. *risipi, răsipi* < slav. **ras-sypati*”.

noród s. n. (Înv.) „Semințe; trib.” PSALT. 90. Din slavonul народъ (DLR, MDA). Cf. și Mihăilă 1960: 144: „*norod*, înv. *nărod* „popor, gloată, mulțime”: vsl. народъ, vrus. народъ, bg. народ, scr. národ < sl. com. *na-rodъ”. Parțial analizabil prin sensul 4 al lui *rod* „(Înv.) „Urmaș, descendent, progenitură, p. ext. familie, neam, viță, semințe.” PSALT. 334. Din v. sl. родъ – *roadă*, sg. refăcut după pl. *roade* (DLR, MDA).

O arie compactă o formează în graiul bănățean derivatele cu ***nă-*** provenite din sârbă (-croată), unele dintre ele apărând și în sud-vestul Transilvaniei: *nădăi* „a aspira, a spera; a bănui”, cf. scr. *nadati se* „a spera” (Trâpcea, 271) (v. și *supra*); *nagumán* adj. „neastâmpărat” < scr. *nagumati se* „a fi turbulent”; *náimnic* „salariat, mercenar”, cf. scr. *najamnik* (Trâpcea, 271); *naocól* adv. „împrejur” < scr. *naokol* (Trâpcea, 271); *naopac* adj. „rău, dușmănos” < scr. *naopak* (Trâpcea, 271); *năloagă* „lume multă, îmbulzeală” < scr. *naloga* (DLR, Trâpcea, 271, Gămulescu 1974:159; pentru nord-vest cf. ucr. *naloga*) (v. și *supra*); *năplad* „locul unde se fixează spița într-un segment al roții” < scr. *naplat* (Mile Tomici, LR, 1966, 2, p. 136, cf. și Trâpcea, 271);

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năplaț „obadă nouă (la roată); talpă (la sanie) < scr. *naplatak* „obadă” (Gămulescu 1974:160, v. și *supra*); *năpusti* „a părăsi” (a nu se confunda cu *năpusti* „năvăli”) < scr. *napustiti* (Trâpcea, 271, Gămulescu 1974:160) (v. și *supra*)*; năsâlnic* „neînțelegător” < scr. *nasilnik* „om violent” (Gămulescu 1974:160; pentru arhaismul *năsilnic* v. *supra*).

Împrumuturile din rusă și ucraineană sunt mai puține și caracterizează graiurile din nord-vest.

Toate aceste cuvinte, destul de numeroase, în care segmentul inițial ***nă-*** este ușor de recunoscut, inclusiv sub raport semantic (v. *infra*), au putut forma baza unor *formații noi pe terenul limbii române*. Pentru unele dintre ele se pot aduce argumente acceptabile pentru a le considera ca atare. Pentru altele există doar circumstanțe favorabile, mai ales de ordin semantic, pentru a le considera derivate cu prefixul ***nă-***. Cuvintele din ambele categorii au circulație regională, ceea ce presupune existența bazei și a derivatului în aceeași zonă, ca sinonime ori diferențiate semantic. Nu întotdeauna lucrările lexicografice dau informații detaliate în dreptul indicațiilor (Reg.) sau (Pop.), așa încât unele soluții etimologice vor rămâne sub semnul ipotezelor. În categoria formațiilor cu un grad mai ridicat de probabilitate în ce privește derivarea lor pe teren românesc le-am inclus pe următoarele:

năbădáie s. f., mai ales la pl. ***năbădăi*** „Furie mare, zbucium.” Et. nct. în DLR și MDA. Scriban îl consideră derivat de la „*bătaie, bătăi* cu pref. slav ***na-***” și trimite spre comparație la bg. *napadanie, napedenie* „năpădire, atac, acces”. Dacă este o derivare de la *bătaie, bătăi*, aceasta nu poate fi decât cu prefixul ***nă-***, altfel ar trebui să vorbim despre un împrumut slav, eventual din bulgară. Pe de altă parte, cuvântul / derivatul se încadrează în aria semantică „intensificarea, augmentarea unei însușiri psihice negative” a prefixului, precum în *năvârlii, năcârcoață*, *năhâcă* și chiar *năcârcăli*.

năbui vb. IV. (D, apă, sânge etc.) „A țâșni, a veni cu furie, a năvăli.” În privința lui se conturează mai multe posibilități de interpretare: **a.** variantă a lui *năbói*, cum se indică în DLR, cu trimitere însă la *buí*, identic ca sens cu *năbui*; fiind însă vorba de un verb, e de presupus o derivare (imediată); **b**. derivat imediat de la *năbói;* **c**. derivat pe teren românesc de la *buí* (< scr. *bujati*, MDA), fenomen ce

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

a putut avea loc în Muntenia, (unde circulă ambele verbe, v. Scriban), cf. și FCLR II: 157, în care este considerat doar „analizabil printr-un verb”.

năbúzna adv. (Reg.), în expr. ***A da năbuzna*** = a năvăli. De la *buzna*, în expr. *a da buzna* (DLR, MDA). Considerat în FCLR II: 157 „analizabil printr-un adverb”. În DA *năbuzna* este încadrat între „compozițiile” [recte, în acest caz, „derivatele”] lui *busna*, alături de *busnámite* și de varianta *nabúsna* Cf. și Iorgu Iordan care respinge etimologia din DLRM, anume *năvală + buzna* și consideră că mai aproape de adevăr este DA, s. v. *busna*, unde se vorbește de „compoziție”. „În diverse limbi slave – mai arată el - prepoziția *na* se combină cu adverbe: bg. *nablizo*, *nadolu*, *nadălgo* etc., rus. *надолго*, ucr. *nabézrik*, *nadáli*, *nádovgo* etc. Pentru noi prezintă interes mai cu seamă limba ucraineană, dat fiind că *buzna* și *nabuzna* sunt, după DA, specific moldovenești” (Iordan 1963: 15). De subliniat că *năbuzna* se încadrează în una din sferele semantice ale lui ***nă-*** „a da năvală”, alături de un set bine reprezentat de derivate (v. *infra*).

năcârcăli vb. IV. (Reg.) „A lucra fără tragere de inimă.” Atestat în Păușești Otăsău – Băile Govora. COMAN, GL. DLR și MDA trimit la *cârcăli*, identic ca sens cu primul, fără a preciza natura segmentului inițial *nă-*. La fel în FCLR II: 157, unde apare încadrat la „analizabile printr-un verb”. Se sugerează asfel o derivare de la *cârcăli* „a face ceva prost, urât, de mântuială; spec. a scrie prost” < scr. *krkaliti* „a se băliga, a murdări”, *krkala* „balegă” (DR II, 595-6). Semantica nu pune probleme, doar că, după toate aparențele, aria de circulație a celor două cuvinte diferă, *cârcăli* fiind frecvent în Banat și Transilvania. Cf. totuși *cărcăli* MARIAN; RETEGANUL, P. III, 63/18, *cărcală* s. f. = lucru neisprăvit; murdărie RĂDULESCU-CODIN, alături de *rămânem în cârcală* (Bran, în Transilv.) (DA).

năcârcoáță s. f. (Reg.) „Femeie pisăloagă.” (Bistrița – Turnu Severin). LEXIC REG. 49. În DLR, MDA, Et. nct., dar cu trimitere la *năcorcoață* „stricăciune” (v. *infra*), şi acesta tot cu et. nct. și cu trimitere, de data aceasta, la *năcârcoață* (!). Deși datele de care dispunem ne îndeamnă să-l considerăm pe *năcârcoață* drept variantă a lui *năcorcoață*, DLR și MDA le tratează în articole separate. V., în acest sens, *năcorcoață*.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năcládă s. f. (Învechit) „Grămadă mare de lemne (pregătite pentru foc).” DOSOFTEI, ap. TDRG: *Poruncește să facă năcladă mare de foc în mijlocul uliței ceii mari*. Soluția etimologică: cf. *cladă*, v. sl. накладати (DLR, MDA, Scriban) a fost criticată de Mihai Mitu (v. *supra*, *năclad*), după care ***năcládă*** „**nu** trebuie raportat la vsl. накладати (căci atunci verbul poate servi tot atât de bine ca etimon și pentru ***năclád***), ci tot la ***năclád***, și anume la forma de plural ***năcláde***, din care s-a format un nou singular, de genul feminin, (ca și *oclată*, din pl. *oclate* al lui *oclat*” (p. 74) [pentru care vezi Mihai Mitu în LR, 1974, nr. 2, 129].

năcoábă, înregistrat în FCLR II:156: *năcoabă* „om prost” (L. COSTIN, în SMFC V, 11), unde este pus în legătură cu *coabă* „pacoste” (id., *ib.*). Acesta este o variantă a lui *cobe*, în al cărui spectru semantic apare sensul „Nenorocire”, foarte apropiat de cel dat în FCLR II. Ca etimologie, *cobe* provine din v. sl. кобь (DLR, MDA).

năcorcoáță s. f. (Prin nord-vestul Munteniei) „Stricăciune.” Cf. PAȘCA, GL. Et. nct., cf. *năcârcoață* (DLR, MDA). În FCLR II: 156 se trimite însă la *corcoață*, înregistrat în DA cu sensurile: 1. „Haină ruptă și învechită, sdreanță, buleandră.” și 2. (Munt.) „Femeie de moravuri ușoare, buleandră; fârfă, fleoarță.” Et. nct. (MDA). Cum aria de răspândire este aceeași pantru ambele cuvinte, există un temei acceptabil pentru a vorbi de o derivare pe teren românesc, cu precizatea că *nă-* din *năcorcoață* se încadrează în semantica prefixului discutat, anume „Intensificarea / augmentarea unor trăsături psihice negative” (v. *infra*). În plus, îl considerăm pe *năcârcoață* o variantă a lui *năcorcoață* (v. *supra*).

năfúfănă s. f. (Reg.) „Femeie proastă, toantă.” (Mățău – Câmpulung). Cf. COMAN, GL. Și: *nefúfănă* s. f. id. Et. nct. Cf. *fufă* (DLR), acesta din urmă neînregistrat în DA, dar prezent în MDA**:** *fúfă* s. f. 1. „Nume generic pentru pești.” 2. „Plevușcă.” 3. (Dep.) „Femeie ușoară, neserioasă.” Et. nct. V. *fâlfă*, neînregistrat nici acesta în DA. În FCLR II: 157 *năfufănă* este considerat o formație parasintetică, cu trimitere la *fufă*. În ce privește forma *nefufănă*, este vorba despre influența prefixului negati *ne-* (FCLR II: 160).

năgrăbi vb. IV. (Prin nord-estul Olt.)” „A năvăli, a se năpusti asupra cuiva.” Din bg. награбя (DLR, MDA). Cf. însă FCLR II: 157

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

unde, pe lângă sensul din DLR, este înregistrat și cel de „A se grăbi” UDRESCU, GL. În plus, „*Năgrăbi* este mai curând o formație românească cu prefixul *nă-*$_{1}$ de la verbul *grăbi* (cf. sensul acestuia într-un citat ca următorul: *Au grăbit cu calul asupră-le*. Neculce, în DA) decât un împrumut din bg. награбя „a fura, a răpi” (care nu are niciunul dintre sensurile lui *năgrăbi*), după cum se arată în DLR” (FCLR II: 157) De la *năgrăbi* s-a format posverbalul *năgrabă* din expr. *a da năgrabă* = a da năvală, a năvăli (*grabă* este un postverbal de la *grăbi* < v. sl. грабити).

năgrăpát adj., semnalat în FCLR II: 156: „*năgrăpat* „ciupit de vărsat” (ALR II/I h 45/47 Vălcani - Sânnicolaul Mare), cf. *grăpat*”. Acesta din urmă este participiul verbului *grăpa* (< *grapă*, cu et. nct, MDA), care prezintă, prin ext. și sensul „A rupe carnea de pe cineva cu instrumente de tortură”. *Cu unghi de fier l-au grăpat*. DOSOFTEI, V. S. 23. (DLR). Sensul acesta se poate apropia, prin transfer metaforic, de „ciupit de vărsat”, mai ales că prefixul prezintă, ca în alte cazuri, augmentare unei însușiri.

năhâcă s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) „Femeie leneșă.” REV. CRIT. III, 162. Et. nct. (DLR, MDA). Totuși, cuvântul poate fi apropiat de *hâcă* „necaz, neplăcere; *scârbă*, sfadă, ceartă; proces”. Cuvântul se încadrează la sensul „Intensificarea / augmentarea unor trăsături psihice negative”.

năhúi, -ie adj. (Transilv. și prin Ban.) „Prost, tont, nerod.” REV. CRIT. III, 162; L. COSTIN, GR. BĂN. 145. Cf. *tehui* (DLR, MDA). El poate fi pus în legătură, mai degrabă, cu *hui* adj. „(Reg.) „Zăpăcit, năuc, buimăcit, amețit.” V. și Pașca, în SMFC V, 10. Cuvântul se încadrează în seria celor care înseamnă „(Om) prost, tont”, despe unele presupunându-se „că ar putea fi formate cu prefixul *nă-*$_{1}$ (deoarece sensul menționat mai sus se întâlnește frecvent la formații cu acest prefix, ca: *năhui, năprui, nătânt*” (FCLR II: 158).

nămálă[1] s. f. (Reg.) „Noroi. Glodul sau nămala grasă, gunoită a marginilor de bălți și mlaștini.” Cf. *nămeal* (DLR, MDA).

nămânji vb. IV. „A murdări.” ALR I 639/169. De la *mânji (*< *v. sl. мазати, мажѫ* „a unge”. DLR, MDA, Scriban). În FCLR II: 157, „analizabil printr-un verb”. El poate fi analizat și prin raportare la *tămânji*, pe care DLR îl derivă tot de la *mânji*, fără a-l explica însă pe

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

tă-. Cf. însă Scriban: „ca și *mânjesc* cu prefixul *ta-* ca în *tăvălesc* ori ca în bg. *ta-log*, depozit”

nămeál subst. (Reg.) „Noroi (în care te prinzi).” (Orăștie) ALR I 398/109. DLR trimite la ***meál*** s. (Reg.) 1. „Un fel de pământ cu care se spoiesc casele în loc de var.” 2. (Transilv. și Ban.) „Pământ argilos.” < v. sl. мѣлъ, cf. bg. мѣль, rus. мел „cretă, var”. În acest caz, putem emite ipoteza, având în vedere semantica foarte apropiată, dacă nu cunva traseul a fost unul derivativ, *nă- + meal* > *nămeal*, devenit *nămală* prin apropiere de *imală*, mult mai răspândit.

nămúchiu subst. (Prin Banat) „Cusătură pe muchie.” Cf. COMAN, GL. În DLR se trimite la *muchie*. În FCLR II: 158 este încadrat la termenii „cu *nă-* inițial raportați la cuvinte fără *nă-*”, precum *nămornic* și *năstrap*, raportați la *marmor, mamorniță*, respectiv la *strop, năstrapă*. Până la proba contrară (eventual o influență sârbă) și având în vedere regiunea, l-am putea considera un derivat românesc de la *muchie* (< ml **mutila*, MDA).

năpârț, -ă s. m. și f., adj. (Reg.) „(Om) mare și prost.” (Mățău – Câmpulung) COMAN, GL. În DLR, MDA, Et. nct. O accepțiune mai largă în FCLR II: 157: s. m. art. „poreclă dată (mai ales) unui om bătrân, prăpădit, hodorogit sau unui om moale, blegos, nătăvălos, târâie-brâu”; s. f. „epitet injurios dat unei femei ușuratice; pârșă, năpârșă” (UDRESCU, GL.), cf. *pârț*, variantă a lui *pârș* «țap» (< vsl плъцъ, MDA). Se pare că ambele cuvinte, *năpârț* și *pârț*, au circulație în Muntenia, ceea ce poate fi un argument în favoarea unui derivat românesc de la *pârț* „țap”, mai cu seamă că și sub raport semantic există compatibilitate (v. *infra*).

năpiști vb.IV. (Reg.) „A țâșni.” (Sângeorz Băi – Năsăud) PAȘCA, GL.. În DLR, cf. *piști* (la fel în FCLR II: 157). ***piști*** vb. IV. (Înv., reg., d. lichide) „A curge încet, a se scurge, a se prelinge; p. ext. a izvorî, a țâșni.” BIBLIA (1688) 264[1]/51: *Pиștiia sângele de la rană în sânul carului.* Din slavonul пищати (DLR, MDA. Scriban îl pune în legătură cu sârb. *pištati* „a țâșni”). Din datele de care dispunem rezultă că *piști* avea în vestul Transilvaniei, sub forma *pâști* și cu sensul (d. copii) „a se scăpa pe el”, o largă circulație, așa încât posibilitatea unei derivări a lui *năpiști* de la *piști* este destul de plauzibilă, atât formal, cât și semantic Cf. *năbui, năbuzna* etc.).

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năplód subst. (Reg.) „Gunoi.” LEX. REG. II 36, neînregistrat în dicționare, era considerat de Florica Ficșinescu un derivat de la *plod*, fără a preciza sensul acestuia din urmă (Ficșinescu 1969: 11). În FCLR II: 158 se revine asupra acestei etimiologii, considerată „neconvingătoare din punct de vedere semantic”. Dacă ne referim însă la sensul 7 al lui ***plod***, (Reg.) „Strat de mucegai, care se formează deasupra vinului; floare.” (Groși – Baia Mare), cf. ALR SN I h 244/349, atunci diferența semantică nu mai reprezintă un impediment în a stabili o relație derivativă între cele două cuvinte, prefixul conținând sensul său depreciativ obișnuit.

năprúi, -ie adj. și subst. (Reg.) „(Om) prost, idiot, nătâng.” COȘBUC, P. I, 272. În DLR, MDA, Et. nct., însă în FCLR II: 157 este pus în legătură cu *prui* (et. nct.), identic ca sens cu *năprui* (Rudina – Târgu Jiu). În măsura în care ariile celor două cuvinte coincid, se poate vorbi de un derivat pe teren românesc (ZANNE, P. 168; RĂDULESCU-CODIN, 52; PAȘCA, GL.; BUL. FIL. II, 290). Iorgu Iordan aduce informații suplimentare, pornind de la constatarea că cuvântul este glosat în DLRM „prost, idiot”, pe baza indicațiilor din *Glosar dialectal* de Ștefan Pașca, unde el este dat ca existent în vorbirea din Rășinari (rn. Sibiu): Cu un sens asemănător a fost înregistrat și în raionul Ploiești: *năpruie* (subst.) „femeie mare și proastă” „Eu - adaugă Iorgu Iordan – l-am auzit adesea la Buzău, dar l-am interpretat din punct de vedere semantic destul de diferit, căci îl văd trecut în fișele mele cu sensurile „năzdrăvan, într-o ureche, care nu știe multe; haplea”. Pare să fie același cuvânt cu *nătrui* „într-o ureche, cam pe-o parte” din *Glosarul de cuvinte din județul Vîlcea* de G. F. Ciaușanu”, ambele *Glosare* fiind publicate în *Memoriile Secțiunii Literare* (Academia Română), Seria III, Tomul IV, p. 193 și urm., respectiv, Tomul V, p. 151 și urm. (Iordan 1963: 17). Aria de răspândire este deci destul de mare.

nărăznát adj. (Reg., cu sens neprecizat), cf. *naramzat* „portocaliu, roșu deschis”. (DLR, MDA). Florica Ficșinescu îl pune în legătură cu *razna* și *râză*, dând și un citat din care s-ar putea deduce, cu aproximație, sensul cuvântului: *Velințe rupte și... otrepe năräznate*. SEVASTOS, N. 307. Dacă, în lipsa unui context mai larg, luăm în considerare sensul lui *otreapă*, pl. *otrepe* „cârpă de șters” (DLR,

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

MDA, din slv. отрєпь), pe de o parte, și cel al lui *razna* „la întâmplare”, pe de altă parte, se poate explica sensul sintagmei *otrepe nărăznate*, și implicit al lui *nărăznat*, ca „otrepe împrăștiate, aruncate la întâmplare”.

nătăválă s. f. (Prin Transilvania) „Matahală.” Postverbal de la *tăvăli* (DLR, MDA, fără o explicație a lui *nă-*, dar cu trimitere la *nătăvălos*, format din *nătăvală* + *-os*). În FCLR II: 158, etimologia este considerată „insuficient de convingătoare”. Din punctul nostru de vedere, *nătăvală* se apropie mai mult de *tăvală* (Reg.) „Tăvălug.” (< *tăvăli* „a (se) rostogoli” + *-ug*, cf. și loc. adv. *de-a tăvala* = de-a rostogolul ALR I 367/103, ALR SN V h 1434/141), un transfer metaforic fiind oricând posibil.

nătânt adj. (Reg.) „Om prost, nerod.” (FCLR II, 157, 158, unde cuvântul este plasat între cele despre care „s-a presupus că ar putea fi formate cu prefixul *nă-*$_1$ (deoarece sensul „(om) prost, tont” se întâlnește frecvent la formații cu acest prefix, ca: *năhui*, *năprui*, *nătânt*)”. Există însă adj. *tânt* „om prost, nerod”, considerat variantă a lui *tont* (cf. it. *tonto* **!**), dar care circulă în aceeași zonă cu *nătânt* (Mold., Munt., cf. Scriban), ceea ce face mai plauzibilă derivarea direct de la *tânt*. Cf. și *nătântav*, adj. (Reg.) „Nătâng.” Accent necunoscut. Et. nct. (DLR, MDA). FCLR II: 157: „Adjectivele *nătântav* și *nătântoc* sunt fie derivate cu sufixe *-av*, respectiv *-oc*, fie, *mai puțin probabil* (subl.n.), formații parasintetice de la *tânt*”.

năvrájbă s. f. (Banat) „Silință, zel.” L. COSTIN, GR. BĂN., derivat de la *vrajbă* (< v. sl. вражьба) (Ficșinescu 1969: 11, cf. și FCLR II: 158). Neînregistrat în lucrările lexicografice.

năzbáte (v. *infra*).

năzbâcă (v. *infra*).

năzgâmb adj., semnalat și analizat în FCLR II: 156: „*năzgâmb* „(persoană) care se uită ponciș, șașiu, zbanghiu” (UDRESCU, GL.), cf. *zgâmb* „id.” (id., *ib.*)”. *zgâmb* adj. și s. m. f. (derivat regresiv de la *zgâmboi* < *zgâmb* + *-oi* !), a fost înregistrat prin nord-vestul Munteniei și sudul Olteniei cu sensul „(Persoană) care se uită cruciș.”; p. ext. „(Om) urât, care se schimonosește.” Cf. LEXIC REG. 33, UDRESCU, GL. (DLR, MDA). V. și *zgâmbói* s. m. (Reg.) „Epitet (depreciativ) pentru un copil neastâmpărat.” (Săpata – Pitești), dar și,

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

prin Transilvania și prin vestul Olteniei, „persoană care are ochii holbați”, cf. DR I, 307, com. din Piatra Neamț (DLR, MDA).

năzglâmb adj. neînregistrat în lucrările lexicografice, dar discutat în FCLR II: 156: unde este preluat din SMFC V 10, cu atestare la L. COSTIN, GR. BĂN.și pus în legătură cu *zglâmb* „mânios, scârbos”, cu aceeași atestare, dar nefigurând nici el în lucrările lexicografice. În schimb există, ca variantă a lui *zglivă* s. f. „Zglăvoc.” (Et. ns., cf. *zglăvoc* < bg. главок, главоч, scr. *zglăvoc)*, *zglâmbă*, cu cirulație, ca și *zglivă*, prin vestul Transilvaniei și prin Banat și cu aceleași atestări: ANON. CAR. și ALR I 1746/308. Dacă avem în vedere înfățișarea acestui pește, „mic, de culoare cenușie-cafenie, cu corpul cilindric, fără solzi, cu capul mare și turtit, răspândit în apele de munte”, atunci îl putem considera pe *zglâmbă* ca bază a derivării, prin transfer semantic de la concret la abstract, a lui *năzglâmb*, prefixul fiind purtătorul sensului „urât, diform”, întâlnit frecvent și la alte derivate cu ***nă-***.

În ce-l privește pe ***năluci***, lucrările lexicografice trimit la *luci* < lat. *luceo, -ere*. În lista de derivate cu ***nă-*** pe teren românesc lipsesc formațiile de la teme latinești (cele de la teme cu etimologia necunoscută neputând fi luate în considerare). Ca atare, ne întrebăm dacă nu cumva soluția propusă de Scriban, din vsl. **na-lučiti* „a găsi”, din *lučiti* „a întâlni”, cf. și *lučiti sen* „a năzări, a se speria din senin”, este mai convenabilă. La aceasta concură și semantica lui *năluci*, mult mai apropiată de cea din slavă decât de cea a lat. *luci*:1. (Înv. și pop.) „A se arăta, a apărea, a se ivi, a se zări.” CORESI, L. 353/5: *Acum întru noi se nălucește tot cinste*. V. și DOSOFTEI, V. S. octombrie 45^{V}/19. 2. (Înv. și pop.) „A i se părea că vede, aude etc., a i se năzări.” MAIOR, IST. 8/23, în raport cu *luci* (Despre ochi, privire; adesea cu determinări care arată cauza) „A avea o strălucire specifică, care trădează un sentiment puternic, o stare fizică deosebită”.

În câteva situații, formațiile cu ***nă-*** sunt explicate prin *contaminare*:

năglód subst. (Reg.) „Noroi.” ALR I 398/148. Cf. *glod*. După R. Todoran, care-l înregistrează pe ***năglág*** în localitatea Lechința – Târnăveni, poate exista o apropiere între acesta și ***glod***. „Propunem – spune lingvistul clujean – explicarea lui *năglód* din *năglág* (*năglac*,

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năglaj etc.) „pământ galben (care, muiat, devine foarte lipicios)” + *glod*, prin contaminare” (Todoran 1973: 43). Cf. și FCLR II: 156, 160.

năstrấșnic adj. În DLR s.v. ***năstrúșnic*** „Care depășește limitele obișnuite; extraordinar, grozav, strașnic” GANNE, N. II, 15. Cf. DDRF. Și: (reg.) *năstrấșnic* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 31. Cf. нєстроужєнъ „nestrujit”. Cf. GRAUR, E. 28. După FCLR II: 160. „Se poate presupune că *năstrașnic*, în DLR variantă a lui *năstrúșnic*, rezultă din apropierea lui *năstrúșnic* de *strașnic*”.

Apar, sporadic, și *substituiri de prefix:*

născodi vb. IV. V. *născoci*, la care apare ca variantă (reg.) *născodi* COMAN, GL. (DLR). În FCLR II: 157 este pus în legătură cu *iscodi*. Dacă luăm în considerare sensurile lui *iscodi* „a scorni, a plăsmui, a născoci” și originea lui (< paleosl. *ischoditi* «a cutreiera, a investiga, a scruta» (propriu «a ieși») (DA); cf. însă Scriban: vsl. *sŭhoditi* „a te scoborî, a veni, a explora”, infl. de *ishoditi* „a străbate”), atunci putem admite o substituire de prefix.

născocór, -oảră s. m. și f. (Prin nord-vestul Transilv.) „(Persoană) care crede că știe orice; fanfaron, încrezut.” REV. CRIT. III, 162. Et. nct. (DLR, MDA). De la *născocor* s-a format verbul *născocorî* (var. *născocori*) (Transilv. Și Banat) „A se lăuda; a se îgâmfa; a se răsti la cineva; a se înfuria.” BUDAI-DELEANU, Ț. 402**.** Mai ales prin verb, cuvântul în cauză poate fi apropiat de *răscocora* vb. IV. (Prin Transilv.) „A se răsti la cineva, a se răți; a-i sări țandăra.” Și: *răscocori*: pref. *răs-* + *cocora*, acesta din urmă neidentificat în lucrările lexicografice (DLR, MDA);

năturni vb. IV. (Prin Maram.) „A se lua după cineva (cu intenția de a-l prinde).” T. PAPAHAGI, M. 75. Et. nct. Cf. *înturna* (DLR, MDA). Cuvântul a fost analizat de Florica Ficșinescu, care-l încadrează între „formațiile semianalizabile, în care prezența lui *nă-* este sensibilă numai în raport cu alte formații, sinonime sau foarte apropiate ca sens”, alături de care este menționat și *dăturni* (LEX. REG. II 13) „a îndepărta pe cineva”. Pentru *năturni* se trimite, după DR IV 1079, la ucr. *naturniti* (Ficșinescu 1969: 11). Problema este reluată în FCLR II: 158, unde se precizează că cuvântul este „semianalizabil prin *dăturni* „a îndepărta pe cineva”. Doar că acest *dăturni* nu există: cf. DLR: *dăturni* v. *deturni*, care însă nu este

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

înregistrat nici în DLR, nici în MDA. Singurul înregistrat este *deturna* „a schimba destinația firească” < fr. *détourner*. Cel mult poate fi vorba de o schimbare de prefix și de conjugare, cum se sugerează în DLR: cf. *înturna*, format din prefixul *în-* și *turna* „a se întoarce pentru a se adresa către cineva” < lat. *tornare* „a învârti, a răsuci”. Ar fi singurul caz în care sl. *nă-* se substituie unui prefix moștenit din latină.

năvód s. m. (Reg.) „Câine.mare; zăvod” (Borț – Gherla). COMAN, GL. Probabil formație spontană de la *zăvod* (DLR). Cf. ș FCLR II: 157.

năzuínă s. f. (Rar) „Vizuină.” SADOVEANU, O. XII, 450. Cf. *vizuină* (DLR). Aceeași substituire, spontană, de prefix, ca la *năvod* (v. *supra*).

năzvățа (v. *infra).*

Putem înainta ipoteza că și în cazul lui ***nătlăgéle*** pentru ***pătlăgéle*** avem a face cu aceeași substituție spontană de prefix (cf. FCLR II: 157). La fel ***năzdúf***, citat în FCLR II: 157-158, dar cu sens neprecizat și pus în legătură cu *văzdúh*. Cf. însă DLR: subst. sg. (Într-un basm; în expr.) *A fi făcut din năzduf* = a nu fi făcut de mâna omului, a nu se ști cum și de cine a fost făcut. VASILIU, P. L. 167. Cf. *văzduh*. Expresia este echivalentă cu „a fi căzut din cer”, așa încât semantica nu pune probleme și, prin originea lor, nici prefixele.

Într-un singur caz am identificat fenomenul deprefixării. Este vorba de varianta ***bedérniță*** IORGA, S. D. XIII, 96, cf. 63 (A. 1777) a lui ***nabedérniță*** s. f. (Bis.) „Țesătură [...] brodată cu fir [...] pe care o poartă la brâu arhiereii și unii preoți, la ceremonii.” Din slavonul набєдєрьница.

O problemă complicată apare în cazul unor derivate precum ***năzbáte*** „a se târgui” (v. și *infra*) (ALR II 3645/13, în SMFC V 10), care poate fi analizat din două perspective: dacă îl raportăm la *zbate*, putem identifica în structura lui prefixul ***nă-*** (*nă-*$_1$); dacă raportarea se face la verbul *bate*, „se segmentează un prefix compus *năz-* (< *nă-*$_1$ augmentat cu *s-* sau *z-*) (FCLR II: 157). Acest prefix „compus sau dezvoltat” (încă neteoretizat în lucrările de specialitate), sub variantele ***năs-, năz-***, ar putea fi identificat în următorul set de cuvinte:

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năsfiros adj. (Reg., mai ales în Olt.) „Năzuros, mofturos; nemulțumit, supărăcios.” Cf. ALR I 1557/803, 808. Et. nct. (DLR, MDA). Florica Ficșinescu îl identifică în MAT. DIALECT. I 232 cu sensul „năzuros” și-l pune în legătură cu *fire*. Ipoteza este reluată cu prudență în FCLR II: 157, în sensul că cuvântul „poate fi analizat prin *fire*”, cu precizarea ulterioară că „în cazuri ca *năsfiros, năzbâcă* prezența lui *năs-, năz-* este mai greu de explicat” (FCLR II: 160).

năstrunchiát adj. (Neobișnuit) „Zburdalnic.” Cf. LB. Et. nct. (DLR, MDA, cf. și FCLR II: 158). Apropierea de *trunchiat* se face doar prin falsă analiză (v. și *infra*).

nătânji vb. IV. (Pop.) 1 „A deveni nătâng; a se tâmpi.” 2 „A face mofturi la mâncare.” V. *nătâng* (DLR, MDA < v. sl. нєтѫгь „leneș”). Florica Ficșinescu îl extrage din DA ms., cu specificația „com. din Zagra – Năsăud” și cu sensul „a face mofturi la mâncare”, unde este pus în legătură cu *tânji* și *otânji* (LEX. REG. II 52) „a se usca, a se ofili” (Ficșinescu 1969: 10). Analiza este reluată în FCLR II: 158 cu precizarea că *nătânji* este „mai probabil o variantă regională a lui *nătingi* (sic!) „a deveni nătâng, a se prosti; a se încăpățâna; a se îndărătnici; a face mofturi la mâncare”. Dacă *nătângi* provine din *nătâng*, după cum se sugerează în DLR, atunci avem a face cu prefixul negativ *ne-* (v. *supra*).

năzbáte „a se târgui”, neînregistrat în DLR, se raportează mai degrabă la *zbate* (decât la *bate*) în a cărui semantică destul de bogată întâlnim și sensul „a se târgui”, iar ca model poate fi luat în considerare *răzbate* sau alte formații cu prefixul *răs-*. De altfel, și în FCLR II: 160, se optează pentru această soluție: „Într-o formație cu dublă analiză ca *năzbate, z-* reprezintă prefixul temei (*zbate)* la care s-a atașat *nă-*$_1$”. Derivatul a fost adus în discuție ca posibil model de formare a unui prefix „augmentat” *răs-* sau *răz-* (v. *infra).*

năzbâcă s. f. 1. (Prin nordul Transilv.) „Neplăcere, supărare, necaz.” BUGNARIU, N. 263/199. 2. (Reg.) „Năravˮ (Moiseiu – Vișeu de Sus) GLOSAR REG. Et. nct. (DLR, MDA), pus în legătură cu *bâgă* „năravˮ (LEX. REG. 19), cu specificația: „variația *c/g* în segmentul final al unor cuvinte fiind obișnuită” (FCLR II: 157). Pe *bâgă* nu l-am identificat în lucrările lexicografice, iar cuvintele *bâcă* înregistrate în DLR prezintă sensuri mult îndepărtate de „năravˮ.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

năzgovénie s. f. (Reg.) „Minciună, născocire, snoavă, anecdotă, glumă, fleac.” Cf. PAMFILE, J. III, 91. Et. nct. (DLR, MDA, cf. și FCLR II: 158). Cuvântul la care s-ar putea raporta formal, și nu semantic, este *gódie* 1. (Serbia, Banat) „Mireasă.” 2. (Dolj, Vâlcea) „Petrecere, nedeie.” Și (numai la Dosoftei) *góvă* „fecioară, virgină”, cf. *govi*, care „stă în legătură” cu vb. paleosl. *govĕti* „a duce o viață religioasă, a posti” (DA). Neexistând o bază de referință viabilă, nu există nici problema lui ***năz-***. Avem a face cel mult cu o falsă analiză, eventual printr-un cuvânt românesc provenit din slavă.

năzvăsi vb. IV. (Reg.) „A răsfăța.” (Suseni – Târgu Jiu) LEXIC REG. 46. Et. nct. (DLR, MDA). Florica Ficșinescu îl consideră semianalizabil prin *devăsi* „a se risipi, a se pierde, a se strica” (Ficșinescu 1969: 11), „cu care însă nu se potrivește semantic” (FCLR II: 158). În plus, nu am reușit să-l identificăm pe *devăsi* în lucrările lexicografice. Întrucât o bază *văsi* nu există, nici problema lui ***răz-*** nu poate fi luată în considerare.

năzvăța vb. I. (Prin nord-estul Olt.) „A se răsfăța, a se alinta”. Cf. CIAUȘANU, V. 182; MAT. DIALECT. I, 232. Et. nct. (DLR, MDA, cf. și FCLR II: 158). „[...] foarte probabil creat după modelul lui *dezvăța* prin substituirea segmentului inițial *de-* cu *nă-*$_1$, *z* reprezintă finala prefixului *dez-*” (FCLR II: 160). Se poate vorbi deci de o substituire spontană de prefix și, ca atare, de prefixul *nă-*.

Un fenomen specific formării cuvintelor este cel al *falsei analize*. Este vorba de asocieri formale, cu ignorarea totală sau parțială a diferențelor de conținut semantic al cuvintelor atrase în „comparație”. De multe ori rezultatul este un fel de oximoron *sui generis*. În cazul drivării, elementele puse în contrast sunt prefixele și sufixele. Chiar dacă acest procedeu este un pur exercițiu de perspicacitate lingvistică, el relevă capacitatea vorbitorului obișnuit de a repera elementele constitutive ale cuvintelor, fapt ce stă la baza procesului de formare a unor cuvinte noi. În cazul nostru, am grupat cuvintele cu ***nă-*** la inițială supuse falsei analize în trei grupe care ar putea avea o anumită relevanță în ce privește atracția asociativă:

● falsă analiză prin etimoane de proveniență slavă: ***năbrávnic, -ă*** adj. FCLR II:157 [la formații semianalizabile], cf. *dumbravnic (ă)*, fără îndoială, ca sens, nu ca variantă. Deci: „Plantă erbacee folosită ca

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

plantă medicinală”, cu variantele *drâmbanic*, *drâmbonic*, cf. v.sl. дѫбравиньъ (DLR, MDA). Se poate vorbi de *semianaliză* numai dacă extindem acest procedeu semantico-lexical și la alte părți constitutive ale cuvintelor decât, în cazul nostru, prefixele. În caz contrar, avem a face cu interpretarea eronată a secvenței *dum* drept prefix (cf. Scriban vsl. **dombravnikŭ*, *dumbravă* < vsl. *dombravu* < *dombŭ* „arbore”); ***năduri*** vb. IV. (Rar) „A năluci.” PONTBRIANT, D. Et. nct. (DLR, MDA). Poate fi pus în legătură cu *zădărî* (Înv. și reg.) „A provoca, a sâcâi” < v. sl. задьрати, задєрѫ (DLR, MDA). La rigoare se putea recurge și la *mădări* „a se fâstâci; a se alinta”; ***năglúgă*** s. f. (Reg.) „Emfizem pulmonar.”, cf. N. LEON, MED. 138; CANDREA, F. 220. E. nct. (DLR, MDA), apropiat greșit de *glugă* „obiect de îmbrăcăminte; grămadă de știuleți; căpiță” < bg. гугла (DLR, MDA); ***năműt*** s. n. (Reg.) „Plată; (ironic) pedeapsă.” Com. din BRĂDIȘORUL DE JOS – ORAVIȚA. Cf. scr. *namet* „impozit” (DLR, MDA). Posibil apropiat de *omăt*[2] s. n. „Margine” < v. sl. *ometŭ* „chenar; plasă de pescuit”, cf. sârb. *omet* (DLR, MDA, Scriban); ***năplai*** subst. (Prin Olt.) „Căldură mare; zăpușeală.” Cf. I. CR. XIII, 115. Et. nct. (DLR, MDA). Formal, se poate raporta la *plai* „Versant al unui munte sau al unui deal.” < v.sl. плань**,** cf. bulg. *планина* „munte”**;** ***nărăzi*** vb. IV (Reg.) „A se mira.” (Boinești – Baia Mare). ARH. FOLK. I, 234. Et. nct. (DLR, MDA). Posibil asociat formal cu *hărăzi* (Înv.) „A face cuiva o donație; a dedica, a destina.” < v. sl. харизати (DLR, MDA); **nărújnic** s. n. (Prin Mold.) „Mămăligă fiartă cu brânză de oi.” V. *balmoș*. Cf. TDRG. Et nct. (DLR, MDA). Posibil apropiat de *porușnic* (Înv.) „Sublocotenent; ofițer (rus).” < pol. *porucznik* (DLR, MDA); ***năzgovénie*** (v. *infra*); ***năzui*** vb. IV (Înv. și reg.) „A se îndrepta, a se duce spre... (cineva sau undeva după ajutor); a ținti să ajungă la...” VARLAAM, C. 451: *Iaste o cetate și vestită la care toate corabiile de pre mare năzuiesc, pentru bișugul și pentru avuția ce iaste într-însa*. Și: (reg.) *nizui*. Et. nct. Cf. magh. *néz* (DLR, MDA). Comparabil cu *răzui* < *raz*[1] + *-ui*, unde *raz* „unealtă de răzuit” < scr. *raz*;

● falsă analiză prin cuvinte românești (moștenite, împrumutate sau formate pe terenul limbii române): ***năbia*** vb. I (Prin sud-vestul Transilv.) 1. „A-și mări volumul prin introducerea în apă.” 2. „A se

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

îngrețoșa.” Din scr. *nabijati* „a umple” (DLR, MDA; cf. și Avram 1997: 104, s. v. *năbet*, considerat supinul lui *a se năbia*). Poate fi corelat cu *îmbia* < lat. **in-vio, -are* DR IV 1319; ***năruí*** vb. IV „A (se) surpa, a (se) prăbuși, a (se) ruina; (d. ființe) a se prăbuși.” URECHE, LET. I, 133/30. Et. nct. (DLR, MDA). În FCLR II: 1957 este pus în legătură cu *hurui* „a face un zgomot când cad mai multe obiecte tari, dintr-odată”. Posibilă apropiere și de *dărui* < v. sl. *darovati;* **năstrunchiát** *(*v. *supra);*

● falsă analiză prin cuvinte din alte limbi decât cele slave sau româna: ***nageác*** subst. (Reg.) „Măciucă; mâner al toporului sau al securii.” H XVIII 281. Și: *năjac, negeac*. Din scr. *nadjak* (DLR, MDA). Posibil „comparat” cu *hogeac*, var. a lui *ogeac* 1..„ (Reg.) Coș la casă.” 2. „(Înv. în forma *ogeac*)„ Corp de trupă; locul unde stătea acest corp.” < tc. *oçak*; ***năpónt*** subst. (Prin Banat) „Numele unei unelte de netezit pietre.” LIUBA-JANA, M. 129. Et. nct. (DLR, MDA). Posibil apropiat de *pont* „aluzie răutăcioasă; secret; ideea care stă la baza unei discuții” < magh. *pont*.

În cazul unor cuvinte cu *nă-* la inițială se pune problema dacă este vorba de prefixul în cauză sau nu:

năbădăiós, -oásă, considerat în DLR (MDA) un derivat cu sufixul *-os* de la *năbădaie*. Scriban are în vedere tot un derivat pe teren românesc, dar cu prefixul slav *na-* + adj. *bătăios* > *năbădăios* „apucat de năbădăi”, în care *na- / nă-* este un augmentativ semantic.

năfléț adj., neînregistrat în DLR, MDA, este adus în discuție în FCLR II: 160: „*năfleț* pare să aibă ca punct de plecare adjectivul *nătăfleț*, probabil rezultat din contaminarea lui *nătărău* cu *fleț*. [...] O formă metatezată ca *năflâteț* întărește ipoteza că *nă-* din *năfleț* poate să fie același cu *nă-* din *nătăfleț* și, în ultimă instanță, cu cel din *nătărău*”. Prefixul *nă-* poate fi identificat ca atare, numai că el provine din negativul *ne-* , întrucât *nătărău* este un derivat de la *netare* (= *ne- + tare*) cu sufixul *-ău*, iar *nătăfleț* este o contaminare între *nătărău* (deci tot *ne-* în structură) și *fleț* „om naiv, nedescurcăreț”, et. nct. (MDA).

nălét „prost, spurcat” este adus în discuție de Florica Ficșinescu, care consideră că „ar putea fi un derivat cu *nă-* de la verbul *oletui* (LEX. REG. I 123) „a se vlăgui”, ca *năgârd* de la *ogârdi*...”

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

(Ficșinescu 1969: 15). Etimologia este reluată de Andrei Avram, care respinge proveniența din rus. *nelép* propusă de Iorgu Iordan (Iordan 1963: 15), dar și pe cea avansată de Florica Ficșinescu, el apelând la Al. Graur (Graur 1963: 27-30) pentru a arăta dificultățile de ordin fonetic. „Credem – spune Andrei Avram – că etimonul cuvântului în discuție este tc. *nalet*, indicat de Tache Papahagi, DDA, s.v. *nalet* „blestemat" („< tc. *la'net*, vulg. *nalet* «maudit; malédiction»"). În ce privește forma, etimologia pe care o propunem nu ridică nicio problemă, iar schimbările de sens reflectate de termenul dacoromânesc s-au produs și în sârbocroată și bulgară" (Avram 1997: 106).

născoci vb. IV. „A inventa, a scorni." Et. nct. (DLR, MDA). Fără atestări în limba veche. Cu toate acestea, Scriban îi vede originea în vsl. *na-skočiti* „a sări deasupra", d. *skočiti* „a sări"; bg. *naskoči* „întâlni". După Andrei Avram, cuvântul „nu este nici moștenit din latină, nici împrumutat din vechea slavă (sau din bulgară), ci a fost creat în românește, prin derivare de la *naște*". El face o comparație între semantica lui *născoci* și a lui *naște*, constatând anumite similitudini și precizează că „în ce privește forma, *născoci* poate fi explicat fără dificultate, ca derivat de la *naște*, cu sufixul *-oci*". Mai mult, „alomorful *născ-* al morfemului radical este cel care apare și în derivatele *născare, născător, născătură, născut*". Pe de altă parte, din punct de vedere formal, perechea *naște – născoci* este paralelă cu *scoate – scotoci*. În raport cu *naște*, verbul derivat are, în unele contexte, o valoare peiorativă" (Avran 1997: 109-110).

neagoi vb. IV (Reg.) „A liniști, a împăca, a potoli, a calma." LUNGIANU, CL. 172. Cf. *ogoi* (DLR, MDA), considerat de Florica Ficșinescu derivat pe teren românesc de la verbul *ogoi*, sinonim cu primul (Ficșinescu 1969: 10). În FCLR II: 156, sinonimia celor două cuvinte este considerată „un argument în favoarea acestei ipoteze", dar „diferențele fonetice (absența lui *o* după *ne-*), mai greu de explicat, o fac nesigură".

nestoia vb. I. (Reg.) „A se domoli, a se înmuia." PAMFILE, C. 48. Cf. *ostoi, neostoit* (DLR, MDA). După Florica Ficșinescu și acesta „se explică foarte probabil prin *ostoi(a)*" (Ficșinescu 1969: 10). În FCLR II: 156 se reiau obiecțiile care-l vizau și pe *neagoi*.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

La o privire mai puțin atentă s-ar fi putut aduce în discuție și negativul *ne-*, dar semantica se opune acestei soluții. Există însă o reală problemă a posibilei confuzii între cele două prefixe sau a influenței unuia asupra celuilat sub raport fonetic, în aceste cazuri semantica fiind factorul diferențiator. Este cazul lui *năzgódie* s. f. (Prin Munt.) „Ciudățenie, bazaconie, drăcie.” SCRIBAN, D. (DLR, MDA), pus de acesta în legătură cu bg. *zgodi se* „se întâmplă” și cu sârb. *zgòditi* „a nimeri” (> rom. *a se zgodi* „a se nimeri”), fără a preciza natura prefixului, care, după DLR, pare a fi mai degrabă *ne-*, și nu *nă-* ca în FCLR II:158. DLR: cf. bg. несгода „neînțelegere”. Sunt și alte cuvinte cu etimologia necunoscută în care este dificil a opta pentru unul din cele două prefixe ori pentru o simplă secvență *nă-* fără valoare formativă. În unele cazuri semantica poate aduce o oarecare clarificare ca în cazul lui *nătrăul, -ă* (Reg.) „Dezordonat(ă).” (Frumoasa – Zimnicea) CV 1951, nr.6, 30. Et. nct. (DLR, MDA), unde lui *nă-* i se poate atribui o valoare negativă. Situația este dificilă mai ales la numele de obiecte și instrumente sau de plante: *năjâghiță* s. f. (Bot., prin Bucov) „Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.” V. *năji(t)* (Pochivnic – Bucov.), *nejelnică*. Cf. ȘEZ. XV, 91. Et. nct. (DLR, MDA); *năjereá* s. f. (Reg.) „Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape.” (Frata – Turda). PAȘCA, GL. Et. nct. (DLR, MDA); *năpârt* subst. (Reg.) „Unealtă de țesut nedefinită mai de aproape.” (Lipia – Buzău). H II 126. Et. nct. (DLR, MDA); *nărumă* s. f. (Reg.) „Poliță (pentru vase).” (Brădișorul de Jos – Oravița). Cf. LIUB – IANA, M. 98. Et. nct. (DLR, MDA) sau *năpău* subst. (Reg.) în expr. (Cu caii) *de năpău* = (cu caii) duși de gură, fără hățuri. (Boureni – Băilești). Cf. LEXIC REG.30. Et. nct. (DLR, MDA).

În limba slavă veche și în limbile slave moderne, prefixul ***na-*** era, după cum am văzut, prefix verbal (preverb), indicând direcția spațială „spre” și având și valoare perfectivă care, cu timpul, s-a diminuat. Derivatele substantivale intrate în limba noastră sunt, în mare parte, fomații postverbale. Prin numărul lor, acestea fac ca în română să existe un anumit echilibru între derivatele verbale și cele de natură

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

nominală, constatarea fiind valabilă numai la derivatele analizbile și la cele semianalizabile: 15 verbe și 17 substantive. Dacă le luăm în considerare și pe cele neanalizabile (13 verbe și 25 substantive), raportul se schimbă semnificativ: 28 verbe, 42 substantive. Acest ultim raport se menține și la derivatele pe teren românesc:7 verbe și 15 substantive, el schimbându-se și mai accentuat la formațiile „semantice": 6 verbe și 19 substantive. Aceasta înseamnă că pe teren românesc, prefixul tinde sau, mai bine zis, tindea să devină preponderent substantival. Numărul adjectivelor este nesemnificativ (2 la analizabile și semianalizabile, 7 la cele pe teren românesc și 12 la formațiile „semantice"), deși, având în vedere sensul prefixului, era de așteptat ca numărul lor să fie mult mai mare. Doar 2 adverbe au fost înregistrate.

Deși în slava veche semantica prefixului ***na-*** pare a nu fi fost, după cum rezultă din studiile cercetate (v. *supra*), prea extinsă, fiind identificată doar o vagă valoare diminutivală, în limba română, ***nă-*** a dezvoltat un spectru larg de nuanțe semantice grupate mai cu seamă în jurul valorii ***augmentativ-depreciative***:

- „Amplificarea unor trăsături psihice sau comportamentale negative":
  - „Prostia, tâmpenia": *năcoabă, năfufănă, năhui, năpârț, năprui, nătânt, nătânji;*
  - „Lenevia; mofturoșenia": *năcârcăli, năhâcă*; *năsfiros, năzvăța*; (opusul) *năstrunchiat* „zburdalnic", *năvrajbă* „silință";
  - „Neplăcere; necaz": *năzbâcă*; *nămânji*;
  - „Țicneala; furia": *năbădaie*;
  - „Nălucirea; născocirea": *năzgovenie*;
  - „Pisălogeala": *năcârcoață";*
  - „Femeie ușuratică": *năcorcoață*;
  - „Bădărănia": *năsilnic"*.
- „Amplificarea unor trăsături fizice":
  - „Deficiențe fizice": *năzări*;
  - „Dimensiunea exagerată": *nătăvală*;
  - „Urâțenia (inclusiv la obiecte): *năzglâmb; năclad*;
  - „Boli": *năgrăpat, năzgâmb*.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

- „Acțiuni, manifestări naturale intense”:
  - „Năvălirea”: *năbuși, năgrăbi*;
  - „(D. lichide) Țâșnirea”: *năbui, năbuzna*; (opusul) *năpiști*.
- „Aglomerarea, îngrămădirea”: *năcladă, nămeală, nămeal, năplod*.

Cu semantism individualizat apar doar *nămuchie* și *nărăznat*.

Multe dintre aceste sensuiri se regăsesc la formațiile, destul de numeroase, cu etimon necunoscut sau neclar, considerate, pe baza semantismului lor și sub rezerva unor clarificări ulterioare, ca fiind alcătuite pe teren românesc. Având însă în vedere marea mobilitate a acestui prefix, datorată expresivității sale, s-ar putea ca unele dintre aceste cuvinte să fie creații ocazionale. Din această perspectivă, la listele de mai sus adăugăm alte formații cu ***nă-***, dintre care unele nu au fost înregistrate în lucrările lexicografice.

Și în cazul lor, sensul generic sub care apar cele mai multe dintre ele este „Amplificarea unor trăsături negative psihice sau fizice”, implicând anumite însușiri specifice, precum: „Prostia, tâmpenia (asociată, de multe ori, cu „Dimensiunea exagerată”: derivate cu ***nă-***: *năhui, năpârț, năprui, nătânt, nătântav;* cu et. nct.: ***năgârd*** s. m. (Reg.) „Om prost, tont.” (Râmnicu-Vâlcea. LEXIC REG. 83). Florica Ficșinescu, SMFC V, p. 11 și FCLR II: 158 îl pune în legătură cu *gârb* „cocoașă”, variantă a lui *gârbă* „spate, spinare” CORESI, PS 361, dar și (Fig.) „Stăruință supărătoare.” sau cu *ogârdi* (LEXIC REG. II 70), de fapt *ogârji* (*ogârdi* nefiind înregistrat în DLR) (Reg.) 1. „A slăbi foarte mult, a ajunge numai piele și oase.” 2. (Prin Ban., în forma *ogârsi*, *ogrăisi*) „A face pozne, năzdrăvănii, nebunii.” (Cf. bg. гърча „a face cute”, гърчав „slab, pipernicit” (DLR), dar cu sensuri foarte îndepărtate de cel indicat în DLR); ***nănălău*** s. m. (Prin nordul Transilv.) „Om prost, tontălău, prostălău.” Cf. REV. CRIT. IV, 145 (DLR). În FCLR II: 158 este menționat, fără a fi definit, între alte formații cu ***nă-*** care „au etimologia necunoascută sau neclarificată” (v. *năvleg*). ***năpântóc*** s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) „Om prost, nătărău” (DLR, unde se trimite la *nătântoc*). În FCLR II: 158 este amintit, fără a fi definit, între câteva formații cu ***nă-*** a căror etimologie este necunoscută sau neclarificată (v.*năvleg*). ***năvlég, -eágă*** adj. (Munt., Olt.) „Nătâng, nătărău; bădăran.” JIPESCU, O. 61. CF. DDRF, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 252.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

FCLR II: 158: „Alte cuvinte, ca *nădălog, nănălău, năvârc, năvârgeac*, cu varianta *năbârgeac* (cf. DLR), *năpântoc, năvleg*, cu varianta *năbleg* (pentru care cf. DLR; varianta, apărută foarte probabil prin etimologie populară, este notată de Florica Ficșinescu, *lucr. cit.*, p. 10 printre derivatele cu prefixul *ne-*$_1$), au etimologia necunoscută sau neclarificată. Nu este însă exclus ca unele dintre ele să se afle într-o anumită legătură fie cu derivatele cu prefixul *ne-*$_1$, fie cu cele cu prefixul negativ *ne-*$_2$, (Vezi în acest sens ipoteza formulată de SCRIBAN și de Iorgu Iordan, *Note de lexicologie românească*, în SCL XIV (1963), nr. 1, p. 11-15, după care *năvleg* ar putea fi derivat de la *vlagă* cu prefixul negativ *ne-*$_2$”.

Un alt sens, apropiat de cel de mai sus, este „Țicneala; zăpăceala”: ***nătrúț, -ă*** adj. (Reg.) „Nătărău, zăpăcit; nebun.” PĂCALĂ, M. R. 140. Cf. *nătărău* (DLR, MDA); ***nătrúi, -ie*** adj. (Prin Munt. și Olt. Și substantivat). „Zănatic; țicnit, nătărău.” CIAUȘANU, GL. Cf. *năprui* (DLR, MDA). Iorgu Iordan consideră că este același cuvânt cu *năprui* (v. *supra*); ***năsărâmb, -ă*** adj. (Reg.) 1. „Zburdalnic, zglobiu, nebunatic.”, 2. s. f. „Boroboață, poznă, neghiobie.”, 3. „Nerușinare, obrăznicie.”; ***năzdói*** adj. (Reg.) „Scrântit la minte”. (Roșiorii de Vede) *Vocabular regional*, p. 35-36 (DLR; CV 1950, nr. 3, p. 36). ● Câteva cuvinte cu ***nă-*** indică „Lenevia” sau „Bădărănia”: ***năhâcă*** s. f. „Femeie leneșă.” REV. CRIT. III,162. În FCLR II: 156 ete pus în legătură cu *hâcă* „Necaz, neplăcere, supărare, scârbă, sfadă, ceartă, proces.”; ***năzvoși*** vb. IV „A se lungi la somn.” GR. S. V, 122 (DLR).; ***năzdrâmb*** întâlnit (ca și *zdrâmb),* doar în FCLR II: 156: „*năzdrâmb* „grosolan, bădăran” (UDRESCU, GL.), cf. *zdrâmb* „fandosit, sclifosit” (id., ib.)”. ● „Femeie ușuratică; nemernică.” ***nălăucă*** s. f. (Reg., accent necunoscut) „Femeie proastă, nemernică.” (Coșbuc – Năsăud) COMAN, GL.. Cf. *nănălău* (DLR, MDA). ***năpârșă*** s. f. Înregistrat doar în FCLR II: 156: „***năpârșă*** „femeie ușuratică” (UDRESCU, GL.), Cf. *pârșă* „id.” (id., ib.)”. În DLR există *pârșă*^{1} și *pârșă*^{2}. Unele sensuri din *pârșă*^{1} pot fi apropiate de cele ale lui *năpârșă*: 1. (Prin sud-estul Transilv.) „Carne de calitate proastă.” 2. (Reg.) „Murdărie a capului.” (Micăsasa – Mediaș). ALR II 3391/141. Și *pârșă* poate fi luat în considerare, ca variantă a lui *pârci*^{2}, mai cu seamă prin sensul „Epitet pentru un tânăr desfrânat, ușuratic”

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

(UDRESCU, GL.), unde se poate presupune un transfer de sens de la masculin la feminin, mai ales că și sursa este aceeași. Cf. și ALR I 1783/243, 744. Caracteristica îl poate viza și pe „un tânăr care umblă handra; derbedeu, haimana” precum ***năndrălău*** (UDRESCU, GL.), cf. *hăndrălău*” (FCLR II: 157).

Și în cazul *aspetelor fizice* se pot face anumite delimitări. În primul rând este vorba de „Dimensiunile exagerate (asociate de regulă cu „Prostia” (v. *supra*)”: ***năvârc, -ă*** adj. (Reg., d. oameni) „Mare și prost; prostălău.” PASCU, S. 206; L.R. 1959, nr. 3, p. 66. Și: *nevârc*. (DLR, MDA; FCLR II: 158); ***năpucói*** subst. (Reg.) „Cu urechi mari; urecheat.” (Scărișoara – Abrud). ALR II/I MN 7, 6853/95 (DLR, MDA) V. șI ***năpúc***; ***nămórnic, -ă*** adj. (Reg.) „Care întrece (cu mult) limitele normale de volum, înălțime, putere etc.” (Substantivat) „Namilă, matahală.” (Sângeorz-Băi – Năsăud). PAȘCA, GL. (DLR, MDA). În FCLR II: 158 este plasat în grupa termenilor cu ***nă-*** la inițială „raportați la cuvinte fără ***nă-***: *nămornic* [cu sensurile din DLR] (cf. *marmor, mamorniță* [...]”. În ce-l privește pe *mármor*, el este o variantă regională a lui *mármură* (DLR), iar *mamórniță* este un cuvânt popular, atestat în descântece, însemnând „Numele unui duh rău”, dar și, regional, „Epitet injurios pentru o femeie grasă, mare, greoaie, leneșă” și reprezintă o contaminare între *mamón* și *babórniță* (DLR, MDA). ● Tot aici putem încadra și sensul „Ființe supranaturale”: ***năsâtav*** s. m. Accent necunoscut. (Reg.) „Monstru.” (Lugoj) VICIU, GL. Cf. *citav* (DLR, MDA). Acesta este o variantă din Transilvania și părțile învecinate din Muntenia a lui *cito, citău* „Întreg, sănătos (la minte), nevătămat, teafăr, zdravăn.” și provine din srb. sau bulg. *čitav*, idem DLR, MDA); ***năstáfă*** s. f. (Prin Maram.) „Fata-Pădurii.” LEXIC REG. 12 (DLR, MDA); ***năturlíe*** s. f. (Reg.) „Duh rău; drac”. (Valea Seacă – Satu Mare) ARH. FOLK. VI, 132, cf. 176 (DLR, MDA). ● În sensul global amintit mai sus se poate încadra și cel care se referă la „Deficiențe fizice”: ***năbădáie*** s. f. (Pop.) „Epilepsie”. I. GOLESCU, C. (DLR, MDA); ***nătrăfós, -oásă*** adj. (Reg.) (Despre oameni) „Care se mișcă greu (din cauza bolii sau a bătrâneții).” (Vâlcele – Turda). MAT. DIALECT. I, 82 (DLR, MDA); ***năpârstea***, semnalat în FCLR II: 157: „epitet (adesea ironic) dat unui om mic de statură, iute la fire, vioi, isteț; dracul” (UDRESCU, GL.),

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

cf. *zăpârstea* „id.”, neidentificat, ca și *năpârstea*, în lucrările lexicografice. Este vorba, desigur, de *zăpârste s. f.* (Prin Munt. și Transilv.) „Ființă mică, slabă și prost dezvoltată; diavol.” (UDRESCU, GL.). Și: *zăpârște*. Cf. bg. запъртък. V. și supra, *năpârstóc* „Degetar”, dar și „Epitet pentru om mic de statură.” (DLR, MDA); ***năhor*** adj, (În dicționarele din trecut) „Care are numai un testicul.” Cf. LB, DDRF etc. ● Încadrăm aici și sensul „Boli”: ***născomăni*** vb. IV (Ban. despre bube, umflături) „A apărea, a se face; a crește.” L. COSTIN, GR. BĂN. 144; NOVACOVICIU, C. B. I, 15 (*născomoni* DLR, MDA); ***năsálniță*** s.f. (Reg.) „Boală de oi nedefinită mai de aproape.”. (Crucea – Câmpulung Moldovenesc). A V 15. Cf. *năsădeală*. (DLR, MDA); ***năprăválă*** s. f. 1. (Prin Bucov. Și Mold.) „Boală de vite.” (H X 429,com. Din STRAJA – RĂDĂUȚI). 2. (Prin Bucov.) „Vreme rea, cu furtuni; vijelie.” ȘEZ. III, 82). 3. (Prin Bucov.) „Om năprasnic” (ȘEZ. II, 87). Cf. *prăvăli* (DLR, MDA). În FCLR II. 158 este încadrat la „Alte cuvinte neclare ca formație; prin conținutul lor se încadrează în sfera semantică a cuvintelor cu *nă-*$_{1}$: *năprăvală* [...], cf. *prăvăli* [...]”, v. și Florica Ficșinescu, SMFC V: 15. În DLR apare însă *prăválă* (Prin nord-vestul Munt.) „Nenorocire, necaz; calamitate, prăpăd.” Cf. bg. превал, лровала, rus. провал, rom. *prăvăli*.

Un alt sens, „Acțiune intensă, puternic resimțită; năvală”, frecvent întâlnit la prefixul ***nă-*** (*năbărî, năbuși, năbuzna, năgubi, năpădi, năprasnic, năpusti, năvală, năvăli, năvloc*), poate fi sesizat și în cuvintele ***năbârna*** adv. (Reg., în expr.) „A da năbârna = a intra undeva nepoftit”. Și: *năvârna*. Cf. *năbărî* (DLR, MDA), v. *supra*. De la *năvârna* s-a format, se pare, derivatul verbal imediat *năvârni* (Înv., rar) „A se încumeta, a îndrăzni.”; (Prin nordul Transilv.) „A se strădui, a se trudi.” , cf. L. ROM. 1961, nr. 2, 128 (DLR); ***năduli*** vb. . (Înv. și reg.) „A năvăli; a se năpusti.”. Cf. *nădăi, nadali*. Dintre acestea, *nădăi* poate fi luat în considerare doar prin sensul „A se încumeta.” (d. slv. надаı-ати CA, iar *nadali*, format din *nadă* + *-ăli*, specific Bucovinei, prin sensul „A se obișnui să vină mereu undeva sau la ceva.”, cf. și *nadalit, -ă* „Care dă târcoale cuiva.” (MDA); ***nălăi*** vb. IV (Reg.) „A năvăli asupra cuiva.”. Com. din BRĂDIȘORUL DE JOS – ORAVIȚA. Cf. *nălăgi; v. nălogi*; ***năplăi*** vb. IV (Olt.) „A se

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

sufoca.”. BARCIANU, GL: *M-am năplăit de atâta căldură*. Cf. *năplái* (DLR, MDA). Acesta din urmă a fost înregistrat tot în Oltenia cu sensul „Căldură mare, arşiță, zăpușeală, zăduf, sufocare (din cauza căldurii).”. Pare a fi un postverbal de la *năplăi* (DLR); Iorgu Iordan consideră că etimologia propusă de Tiktin, v. slav *napluti, plovǫ* „a inunda, a se revărsa (d. apă)” „trebuie acceptată, cu precizarea că nu-i vorba de un cuvânt vechi slav, ci de urmașul bulg. *naplávĕm*, idem [...]. Semantica nu face dificultăți [...]”. El mai adaugă că cuvântul este răspândit și în alte părți ale țării, nu numai în Oltenia (Iordan 1963: 16). ***năruját, -ă*** adj. (Prin Ban.) „Mușcat, încolțit sau atacat de câini.” NOVACOVICIU, C. B. I, 15. Et. nct. (DLR, MDA). În FCLR II: 158 se trimite la *rujă* „umflătură roșie în obraz” (cf. Florica Ficșinescu, SMFC V, 15), apropiere care ni se pare forțată. ● Din sensul general de mai sus derivă și cel care indică „Situații neplăcute.”: ***năcârdie*** s. f. (Reg.) „Situație neplăcută, care dă naștere la încurcături și neînțelegeri.” (Sângeorz Băi – Năsăud).(DLR); ***nămesténie,*** în DLR ***nămesténii*** s. f. pl. (Rar) „Întâmplări, istorii.”. Scriban îl înregistrează cu sensul „grijă, bătaie de cap” și îl derivă din bg. *namĭestenie*, sârb. *namestenie* „instalațiune”, d. *na-mestiti* „a instala”, d. *mesto* „loc”.

Alt sens specific lui ***nă-*** este cel de „Aglomerație, înghesuială.”, identificabil la : ***năgâlvi***, înregistrat doar în FCLR II: 157: „*năgâlvi* „a se îngrămădi, a se înghesui” (UDRESCU, GL.), cf. *îngâlvi*, „id.” (id., ib.); ***nătămet*** (Olt.) „Grămadă, mulțime de...”.Andrei Avram specifică faptul că există o legătură semantică între *nătămet* și *natimă* (cu varianta *natemă*) și trimite la Mladenov, L.R. 1873, nr. 2, 122, care arată că *natimă* și *natemă* sunt variante ale lui *anatemă* (Avram 1973: 11-112); ***năvăloácă*** s. f. (Reg.) „Înghesuială, îmbulzeală (de oameni).” PAMFILE, I. C. 180. Și: *năvoloácă* PAMFILE, C. 47. Cf. *năvală, năloagă.*

Nă- este de proveniență slavă și are o răspândire regională, Banatul și Oltenia, în sud, și în mai mică măsură Transilvania. „Pentru nordul Moldovei, exemplele sunt puține și nsigure din cauza fonetismului lor (*na-, ne-, ni-*)” (FCLR II: 161). Prefixul a fost *relativ productiv* într-o perioadă mai veche a limbii (există doar câteva atestări în COD. VOR.: *năpădi*, BIBLIA (1688): *năzări*; DOSOFTEI: *năcladă*; N. COSTIN: *năpădi),* această capacitate a lui amplificându-

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

se într-o epocă ulterioară, ale cărei limite sunt mai greu de precizat din cauza neatestării derivatelor în texte plauzibile, cele din glosare și atlase nefiind edificatoare în acest sens. În plus, puternica lui expresivitate a putut înlesni crearea de formații ocazionale. Pe de altă parte, productivitatea lui s-a limitat la teme de proveniență slavă (inclusiv din limbile slave moderne), un singur derivat având în structură o temă moștenită din latină: *năzbate*. În limba actuală nu mai este productiv, iar în limba literară au pătruns foarte puține derivate (*năpădi, năvăli).*

Bibliografie

Auerbach 1913	Max Auerbach, *Die Werbalpräfixe im Dacorumänischen*, In „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache", vol. XIX-XX, 1913, p. 209-264.
Avram 1973	Andrei Avram, *Note etimologice*, LR, 1973, nr.3, p. 191-197.
Avram 1997	Andrei Avram, *Contribuții etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București.
Beltechi 1975	Eugen Beltechi, *Trei arii bănățene:* ***do (-), pro-, ză-*** în „Cercetări de Lingvistică", 1975, nr. 2, p. 173-187.
Ficșinescu 1969	Florica Ficșinescu, *Prefixul regional* **nă-**, în SMFC V, p. 9-15.
Gămulescu 1974	Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân. Elementi srpskohrvatskog porekla u dakorumunskom rečniku*. Editura Academiei R. S. R., Novinsko Preduzeće „Libertatea", Pančevo.
Graur 1963	Al. Graur, *Etimologii românești*, Editura Academiei, București.
Iordan 1963	Iorgu Iordan, *Note de lexicologie*, SCL, 1963, nr. 1, p. 7-28.
Miklosich I-IV	Franz Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Erster Band: *Lautlehre*, Wilhelm Braumüller, Wien, 1879. Zweiter Band: *Stammbildungslehre*, Wilhelm Braumüller, Wien, 1875. Dritter Band: *Wortbildungslehre*, Wilhelm Braumüller, Wien, 1876. Vierter Band, *Syntax*, Wilhelm Braumüller Wien, 1868-1874.
Mihăilă 1960	G. Mihăilă, *Împrumuturile vechi sud-slave în limba română*. Studiu lexico-semantic, Editura Academie, București
Todoran 1973	R. Todoran, *Note etimologice*, „Cercetări de lingvistică", 1973, nr. 1, p. 39-48.
Vaillant 1964	André Vaillant, *Manuel du vieux slave*. Tome I: *Grammaire*. Seconde édition revue et augmentée, Institut d´Études Slaves, Paris.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)

Vaillant 1966 André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves*. Tome III: *Le verbe*, Éditions Klincksieck, Paris.
Vascenco 1959 Victor Vascenco, *Elemente slave răsăritene în limba română. (Periodizarea împrumuturilor lexicale)*, SCL, 1959, 3, 395-408.

SIGLE

DERS Institutul de Lingvistică, București, *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române 1374-1600*, Editura Academiei R. S. R., București, 1981 (Redactor responsabil, Gh. Bolocan).
DLRLV Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
DLRV G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI*), Editura Enciclopedică Română, București, 1974
FCLR XVI-XVIII Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, Editura Academiei Române, București, 2007 (Coordonator: Magdalena Popescu-Marin).
Scriban: August Scriban, *Dicționaru limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologisme, provincializme)*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", Iași, 1939
Skok: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, 1973.
SMFC I-VI *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I 1959; vol. al II-lea 1961; vol. al III-lea 1962; vol. al IV-lea 1967; vol. al V-lea 1969; vol. al VI-lea 1972.

THE ROMANIAN PREFIX ***nă-***

Abstract

Keywords: *Romanian language, wordformation, prefixation*

The author analyses this prefix of ancient Slavic provenance, following a description of the status of the prefix in old and contemporary Romanian language. He considers that in the type of analysis it is useful and necessary to take into consideration both the prefix *in se*, even non-productive, and the words derived with it. Thus, research finds its place at the border between lexicology and word formation.

BDD-A32088 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 12:44:16 UTC)